

הקונטרס התמציתי

ביותר

בכל הנושאים

הקשורים לתפילין

הן בהלכה והן במעשה

יצא לאור ע"י

"מכון פאר"

בסגנון השווה לכל נפש,

והינו לעזר רב למבקשים

כל ידיעה שהיא

בענין התפילין.

בעזהשי"ת

קונטרס

תפילין בהלכה ובמעשה

קובץ הלכתי מקצועי בענייני תפילין

יו"ל ע"י

פאר

שנת

"פאר בהלכה במעשה"

תשנ"ח לפ"ק

הקדמה

ישמחו הלומדים ויגילו העוסקים בעשיית התפילין ובבדיקתם, בזה היום אשר בו נקבצו ובאו יחדיו נסיון ומומחיות של עשרים שנה ב"מכון פאר", באיסוף מאות פרטים ודקדוקים השייכים לעשיית התפילין ובדיקתן, אשר ללא ידיעתן ניתן להיכשל ולהכשיל בקיום מצוה רבה זו.

ואיתא בספר חסידים (אות ס"ה) וז"ל: וצדקתו עומדת לעד (תהילים קי"ב) זה המזכה את הרבים **כגון מלמד ליראי ה' תיקון תפילין לתקן לאחרים.**

קונטרס זה אינו תקציר שהועתק מהשולחן ערוך ונו"כ, אלא אוסף נדיר של מגוון שאלות ותקלות אשר המומחים ואנשי המקצוע ב"מכון פאר" נתקלו ב-20 שנות קיום ה"מכון".

מטרת הקונטרס להסדיר עפ"י סדר העבודה את הפרטים הטכניים הקשורים בהכנת התפילין ובדיקתם, בליווי המקורות ההלכתיים אשר יביאו לידיעת הלומדים, העוסקים והמשתמשים, עד כמה רבים הם ההלכות הקשורות בכל זוג תפילין.

וכאן מקום אתי להחזיק טובה על תוספת המרובה על העיקר והוא קיבוץ פיזוריהם של ריבוי ההלכות והמקור לכל פרט ופרט, לידידי היקר ת"ח כפשטו ואברך כמדרשו אשר ידיו רב לו באיסוף וסיכום הלכות, ה"ה הרב החסיד ר' **משה יהודה ליב בירנהאק** הי"ו, אשר יחדיו נמתיק בסודם של הדברים הנוגעים לעניינינו, להביא דברי המכשירים ודברי הפוסלים, וצמצמנו את הדברים אך ורק בהנוגע למעשה, וכל זאת בני עמודי היכי דהווי גרסי בישיבה הקדושה, אשר קול התורה הבוקע מתוכה מהדהד למרחקים, ה"ה ישיבת **מאור ישראל** דחסידי גור ב"ב יצ"ו.

ולסיום דברי הריני להבהיר כי בקונטרס זה רוכזו רוב רובם של העניינים הנוגעים במקצוע עשיית התפילין ובדיקתם, ואליהם נלוו מקום שורשם וחידושיהם, בכדי להקל על המעיין למצוא דברי חפץ, ולא כדי לפסוק הלכה למעשה, אשר בזה על המעיין לבוא אל המעיין ומשם לדלות את פסקי ההלכות.

תקוותי לה' כי הקונטרס יהייה לתועלת רבה, והעיון בה יוכיח עד כמה גודל האחריות המוטל על כתפי העוסקים במלאכה, ומדוע אמרו חז"ל (מנחות מ"ב:) "אין התפילין נקחין אלא מן המומחה", כמו"כ אשמח לקבל כל הארה והערה בכדי להביאם בקונטרס העתיד אי"ה.

וע"ז באעה"ח פה עיה"ק בני-ברק, ביום כ"ג חשוון תשנ"ח

ישראל יוד

מפתחות

חלק א' – הפרשיות

- 11 **א. הקלף**
הללמ"ס / מקום הכתיבה / עיבוד / לשמה / ממין טהור / עיבוד
הקלף / קלף שליל / קלף משוח בסיד
- 12 **ב. השרטוט**
בשורה עליונה / בצידי הפרשיות ולמטה / שרטוט אחרי הכתיבה / בכל
השורות / כתב רחוק מהשרטוט / שרטוט עקום / כתב עקום
- 13 **ג. הדיו**
הללמ"ס / מרכיבי הדיו / אין צריך לשמה / דיו שאינו עשוי לסת"ס /
דיו שמלכתחילה לא היה שחור / נתאדם מחמת יושן / נתאדם מיד
- 13 **ד. חסירות ויתירות**
הגהת חסירות ויתירות / הגהת מחשב / אותיות מוחלפות / כתיב מלא
וחסר / תיבה מיותרת / תיקון יתיר
- 14 **ה. צורת האותיות**
בדיקת צורת האותיות / אופן הבדיקה היעילה / עוקץ דר"ת באות
יו"ד / תגין ארוכים ע"ג אות יו"ד / גודל האות עי"ן ודל"ת דשבע /
שאלת תינוק
- 16 **ו. נגיעות**
נגיעה והאות ניכרת / נשתנתה צורתה / קרוב לנגיעה / נגיעות בשמות
חקי / זכוכית מגדלת / *ש"ס ספ"ק*
- 17 **ז. נפסקים**
הפסק הניכר להדיא / ניכר לעין כל / אינו ניכר להדיא / נדמה לאות
אחר / ניכר כנגד השמש
- 17 **ח. מרחקים**
תיבה שנראית מחולקת לשתיים / חלק הראשון נגמר במ"ס פתוחה
וכדו' / צפיפות יתר בין תיבות / תיבה ראשונה נגמר במנצפ"ך / מרווח

- יתר בין אותיות / ניקוב הקלף / צפיפות בין פרשה לפרשה בשל יד /
לא השאיר רווח בתחילתה
19. **ט. היקף גוויל**.....
אות מגיע עד קצה הקלף / נעשה לאחר כתיבה / חתך מפולש / חתך
שאינו מפולש / נקבים בתוך האותיות / נקבים שנעשו לאחר כתיבה /
ספק מתי נעשו / נקבים בצידי האותיות / היקף גוויל בצד פנים
האות / תיקון / קרע / חסר דיו בעובי הכתב / כתיבה על מטלית /
הקפת גוויל ע"י הוספת מטלית
21. **י. תגין**.....
חסרים / סוד התגין / נפסקו ונראין כז' / נפסקו ונראין כמקלות /
נדבקו / נראין כאות ע' או ש' / תגין כשריטות או מקלות בלא ראש /
ביד'קי חיי'ה' / ע"ג אות ל'
23. **יא. פתוחות וסתומות**.....
בתפילין של ראש / ג' פרשיות הראשונות בתחילת שיטה / ט' אותיות
בסוף פ' קדש והכ"י / אין רווח כלל בין שמע לזה"ש / שיטת
הרמב"ם / שיטת הט"ז / ט' אותיות בסוף שמע ובתחילת והא"ש / על
הארץ בסוף השיטה / רווח בסוף פ' קדש והכ"י / פתוחות וסתומות
בתפילין דר"ת
25. **יב. השורות**.....
מנין שיטין / שורות שוות / זנב / קובה / עיגול / אות ה' משם הק' /
מקצת אות / רוב אות / אותיות הנטפלות להשם / כל השם
26. **יג. כיתוב מיותר**.....
כתב או סימן מופיע על הפרשיות / כתב אשורי / כתב רגיל, דיו,
עפרון / כתב אשורי מאחורי הפרשיות
27. **יד. מחיקות**.....
שרטוט לאחר תיקון / בקלף שעיר ומחוספס / חשש שלא כסדרן
27. **טו. אחידות הכתב**.....
יד וראש אותו נוסח / אותו סופר / ערבוב כתבים אר"י ב"י
28. **טז. נתקלקלו הפרשיות**.....
קלקול מחמת חום / נדבקו מחמת חום / דבוקות בדבק / נשפך מים,
צבע או דיו / נשפך דיו וגרר בעודו לח
28. **יז. פרשיות ישנות**.....
קפץ הדיו / מתייבש / אותיות מנותקות מהקלף / החלפת חלק
מהפרשיות

- יח. תיקונים** 29
הוספת תגין / חיבור תגין / חיזוק תגין / תגין שנדבקו בחלקם
התחתון / תיקון ג' ט' י' / תגין שעל הלמ"ד / חיזוק דיו ישן
- יט. הוצאתן מהבתים** 30
השתמשות במרצע או מכשיר חד / פרשיות מהודקות בבית / זהירות
בהכנסת הפרשיות / פרשיות שנדבקו בבית / אינם יוצאות מחמת
בליטה בבית

חלק ב' – הבתים

- א. סוג הבתים.....
- ממין טהור / עיבוד / עיבוד לשמה / אשה וקטן / צורת העיבוד / מיוחד / פשוטים / בהמה דקה — עור אחד / בהמה גסה / סימנים בתפילין / בתים דר"ת קטנים מרשיי / שימוש רבה / מקשה / מקשה בי' / החלפת בתים ר"ת ורשיי
32. נתקלקלו הבתים
- גסות — מאחורי המעברתא / דקות — חורים בפינות / דקות — מתחת לבתים
33. ריבוע
- הללמ"ס / לשמה / אשה וקטן / אופן עשייתן / ריבוע רגל / בקציצה / שיעור ריבוע מצומצם — מילימטר / בתיתורא / חתך בין סוף התיתורא למעברתא / בכל גובה הבית / בכל גובה התיתורא / כקונוס / מילוי ריבוע ע"י דבק או טיח / ריבוע ע"י ציפוי טיח / רוחב אחד בד' בתים ש"ר / ריבוע הקציצה נגד ריבוע התיתורא
35. נתקלקל ריבוען
- פינות הקציצה והתיתורא שנפגמו / פגימה בבתים / פתיחת הפרודות / ריבוע תיתורא התחתונה בדקות / נתעקם התיתורא
36. ש"ן הבתים
- הללמ"ס / הסעם בשי"ן ג' וד' ראשים / לשמה / אשה וקטן / אופני עשיית השי"ן / הכשר שי"ן / שי"ן בולט / שי"ן מודבק / חוד השי"ן מגיע לתיתורא / יו"די השי"ן נוגעים בגופו / כדוגמת שי"ן ההילכתית שבסתי"ם / תגין ע"ג השי"ן / נוסח השי"ן / חק תוכות / קלקול הריבוע ע"י השי"ן / שי"ן ימין שי"ן שמאל / חסר או מיותר בשי"ן

38. נ. פרודות בין הבתים
פרודות מודבקים בפשוטים / פרודות בעור אחד
38. ז. חריצים
נראים החריצים / חריץ בצבע / חריץ מזויף
39. ח. שחרות
דעות הראשונים בהלמ"ס / בתים שחורים / שחרות לשמה / זהירות
בצביעת הבתים / שחרות במקום המעברתא / שחרות השי"ן / חסר
בשחרות
40. ט. חציצה
מדבקה מתחת לבתים / חוט העובר מתחת לבית / גיד העובר מתחת
לבית / אופן קשירת היו"ד לבית / צבע חוצץ / שרלק / לכלוך או שומן
חוצץ

חלק ג' – הרכבת התפילין

41. א. הנחת הפרשיות בבתים
פרשה ש"י בד' חלקים / רש"י הוכנס כר"ת / מונחות כסדרן / הכנסה
לפי סדר / בשכיבה / הפוכות / מתחת לגובה הקציצה / הכנסת רצועה
בבית / הורדה בקדושה / בתוספת התיתורא / לחתוך מהפרשייה /
מגוגלת הפוך / גליון בצד ימין
43. ב. מטליתים
דיעות הראשונים בהלמ"ס / עטיפת הפרשיות במטלית / עטיפה
במשהו אחר / כתוב על המטלית / רוחב המטלית / בליטת המטלית
44. ג. שערות
הללמ"ס / לשמה / אשה וקטן / שערות יוצאות מהבית / הטעם /
שערות ארוכות מדי / שערות מפרשת והא"ש / מקום יציאת השערות
ברש"י ובר"ת / שערות מעל ומתחת למטלית / החלפה במשהו אחר /
שער אדם
45. ד. תפירות
הללמ"ס / לשמה / אשה וקטן / ריבוע התפירות / חריץ התפירות
מפולש / תפירה ע"י גידים / טוייה לשמה / תפירה בחוטים של קלף /
תפירה בחוט אחד / גודל החורים / חורים מחוץ לריבוע / צורות
התפירה – רגיל, מכוונים, קלויזנבורג / שינוי בצורת התפירה / חוט

התפירה עובר בין בית לבית / חוט התפירה שנפסק בפתירות הבתים /
חסר תפירה / ייב תפירות / כנפיים בבתים פשוטים

- ה. סגירת הבתים 48
דבק לאחר התפירה / אבקת עור שלא היה בשימוש

חלק ד' – הרצועות והקשרים

- א. הרצועות 50
עיבוד / לשמה / אופן עשיית הרצועות – חשמלית, עבויי / סוגי
הרצועה – שפלט, עור עליון, עבויי, שחור מעבר לעבר / *אם שלטא אהפלא*

- ב. אורח ורוחב 51
רוחב / אורך / נתכווצו / נתכווצו ונשאר כשיעור *אוראוסק / אוראוסק / אוראוסק*

- ג. דיני רצועה 52
הפיכתה מתחילה לסוף / החלפה רש"י ור"ת / פתירות הקשרים

- ד. שחרות הרצועה 52
הללמ"ס / טעם צבע השחור / ירד שחרותן / במקום הקשר
והמעברתא / לשמה / קטן

- ה. הקשרים 53
הללמ"ס / לשמה / קטן / שתי וערב / תעשה ולא מן העשוי / צורתם
הנכונה / עפ"י המנהג / קשר צאנו / החלפת יד וראש / לולאה קצרה
בקשר אשכנז / הגדלת הקטנת ושינוי הקשר

- ו. קשר היו"ד בשל יד 55
הותר קשר היו"ד / נוגע בבית / חתך בתיתורא / צד הסמוך ללב /
רוחב שעורה / בתפילין איטר

חלק ה' – כללי: תפילין שנתחלפו, תיק התפילין, גניזה

- א. תפילין מוחלפות 57
אשכנזים לספרדים ולהיפך / של רש"י לר"ת / ראש ויד רש"י ור"ת

- ב. תיק התפילין 58
תשמיש קדושה / שקיות התפילין / נרתיק פנימי / ביזוי מצוה / הורדה
בקדושה

- ג. גניזה 59
זהירות בגניזה / גניזת פרשיות / הקפדה בגניזה

חלק ו' – חיוב בדיקת תפילין ומזוזות

60. א. חיוב בדיקת תפילין המקור לבדיקת תפילין / דברי הירושלמי / ביאור דברי הירושלמי / הרמב"ם / השו"ע / שימושא רבה / תוספות / אור זרוע / חילוק בין תפילין למזוזות / תפילין חמור יותר / מנהג חכמי צרפת / ברוך שאמר / שיטות האחרונים המחייבים / החששות הקיימים / החזקה / גדר לפרקים / ערוך השולחן / הדיו קופץ בקמטים / חיי אדם / בדידי הוי עובדא / סופר מומחה / פלא יועץ / ברכות לבטלה
65. ב. אופנים מיוחדים שבהם יש צורך לבדוק את התפילין נפלו למים / מקום לח / שמש וחום / אדם חולה / חלום / ירושה / אדם שנפטר
67. ג. בדיקת תפילין ומזוזות בחודש אלול מטה אפרים / קיצור שו"ע / חוקי חיים / שו"ת יחיה דעת / שולחן מלכים
68. ד. חיוב בדיקת מזוזות המקור / הטעם / שו"ע / מזוזת רבים / בית משותף / נרקבה או נגנבה / מזוזת ביהכניס וביהמ"ד / בדיקת מדגם / חודש העיבור / כל שנה / שוכחים לבדוק / זכות הבדוק
70. ה. זמנים ואופנים מיוחדים שבהם יש צורך לבדוק את המזוזות רחיצת דלתות / מקום לח / נרטבה / כשצובעים / כשיש עכברים / נפלה או מעבירה ממקומה
71. ו. תפילין שנמצאו פסולות ברך ה' חילו / אצ"ל ברוך שם / א"א לומר דלא הייה יכול להינצל מאונס זה / ראוי לקבל תשובה / לימוד בתפילין / רכישת תפילין / המהודרות ביותר / לזכות יהודי שאין לו תפילין
74. מקורות המופיעים בקונטרס

חלק א'

הפרשיות

א. הקלף¹.

1. קלף שליל. (קסת הסופר סי' ב' סעי' א', מקדש מעט יו"ד סי' ער"א ס"ק ד', קול יעקב סי' ל"ב אות מ"א, ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' י"ב ד"ה יהי'ה הקלף)².
2. קלף משוח בסיד. (שערי תשובה סי' ל"ב ס"ק ו', קסת הסופר סי' ב' סעי' י"ב, שו"ת יחיה דעת חלק ר' סי' נ"ה)³.

ביאורים

הכתובות על קלף שליל מחזיקות לזמן רב ביותר.

3. אם משוח בשכבה עבה אין להתיר, מכיון דאינו כותב על הקלף רק על הסיד. וגם כשיש רק שכבה דקה דיש מתירים להשתמש בקלף כזה עפ"י דין, מ"מ לא מומלץ להשתמש בו, משום דכבר מוכח כי השימוש בקלף משוח בתפילין ומזוזות מביא לידי סדקים באותיות ולפסלותם. ובשו"ת יחיה דעת ממרן הגר"ע יוסף שליט"א כתב דלגבי תפילין נכון מאד לחוש לדברי האוסרים לכתוב על קלף משוח.

1. הלל"מ שתפילין נכתבין על הקלף נחלק חיצוני של העור, וכותבים על צד הפנימי שלון (שו"ע סי' ל"ב סעי' ד'), ודווקא מבהמה חיה ועוף טהורים (שו"ע שם סעי' י"ב), וצריך הקלף להיות מעובד בעפצים או בסיד, ומעובד לשמו (שם סעי' ח'), ולכתחילה צריך להוציא בשפתיים שמעבדו לשם תפילין ובדיעבד דיו במחשבה (מש"ב שם ס"ק כ"ד). ועי' גם בקסת הסופר (סי' ב' סעיפים א' ב' ג').

2. עור שליל הוא המובחר מכל שאר העורות (עי' במשנת הסופר סי' ב' ס"ק ב' כמה טעמים בזה), והנסיון מוכיח כי פרשיות

ב. השרטוט

1. האם יש שרטוט בשורה עליונה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ו', קסת הסופר סי' ג' סעי' ה')⁴.

2. האם יש שרטוט בצדי הפרשיות ולמטה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ו' וברמ"א שם, קסת הסופר סי' ג' סעי' ה')⁵.

3. שרטוט בכל השורות. (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ו' ד"ה וכן נוהגין)⁶.

4. אם הכתב רחוק מהשרטוט. (פתחי תשובה יו"ד סי' רפ"ח סעי' ה' בשם רע"א, מקדש מעט סי' ל"ב סעי' ו' ס"ק כ"ג)⁷.

5. שרטוט עקום. (מקדש מעט סי' רע"א ס"ק ל"ה)⁸.

6. כתב עקום. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק כ"א)⁹.

7.

ביאורים

4. תפילין צריכין שרטוט בשורה עליונה, ובדיעבד אם לא שירטט אינו מעכב (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ו' ד"ה אין צריך, בשם הגר"א, קול יעקב סי' ל"ב אות כ"ח), ולדעת המקדש מעט (סי' ל"ב ס"ק כ"ג) מעכב ופוסל אפילו בדיעבד.

6. כהיום נהגו הכל לשרטט בכל השיטין (ועי' גם בשו"ע הריב סי' ל"ב סעי' ח').

7. אפשר להעבות הכתב ולקרבו לשרטוט.

8. שרטוט עקום הוי כלא שירטט כלל.

9. אין לפסול התפילין בשביל זה.

5. כתב הרמ"א דנוהגין לשרטט למעלה ולמטה ומן הצדדין. ואם לא שירטט בצדדים יש לתקן אפילו לאחר הכתיבה (מקדש מעט סי' ל"ב סוף ס"ק כ"ג, ביאור הסופר סי' ג' סעי' ה' ד"ה צריכים שרטוט, ועי' בספר הדר מזוזה פרק

ג. הדיון¹⁰.

1. דיו שמלכתחילה לא היה שחור. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ג', מש"ב ס"ק ז' וס"ק קכ"ח, ביאור הלכה בסעי' ג' ד"ה יכתבם, קסת הסופר סי' ג' סעי' א')¹¹.

2. דיו שנתאדם מחמת יושן. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ז ומש"ב ס"ק קכ"ח, שו"ת חתם סופר יו"ד סי' רנ"ו, קול יעקב סי' ל"ב אות ק"מ)¹².

ד. חסירות ויתירות

1. הגהת חסירות ויתירות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ', מש"ב ס"ק ק' - ק"א, קסת הסופר סי' ד' סעי' ז', לשכת הסופר ס"ק ז', ועי' בזה"ק ח"ג פ' אחרי דף ע"א, ע"א ובסולם אות רס"ט)¹³.

2. הגהת חסירות ויתירות ע"י מחשב¹⁴.

ביאורים

לאדמדם ונעשה כעין צבע חום. וטוב להעביר עליו קולמוס ואפילו בשמות הקדושים.

ואם נשתנה לאודם ממש שאין כן דרכן של סת"ם או אפילו לאדמומית רק שנשתנה מיד מהר לאחר הכתיבה, אין תקנה כ' שנראה שאינו מחמת יושן וע"כ יש חסרון בעיקר הדיו שנעשית מסממנים אחרים, וע"כ פסול מעיקרא כי לא נכתב בדיו (ולא יכשר כשיעבור עליו בקולמוס דהוי שלא כסדרן).

13. אם חסר אות אחת וכן אם יתר אות אחת או שיש אות מוחלפת אפילו אם אינו משנה משמעות המילה, פסול וחייב להניח פעם חוזרת.

14. קיימים כיום מספר תוכנות להגהת חסירות ויתירות ע"י מחשב, והנסיון מוכיח כי אין תחליף לבדיקת חסירות ויתירות ע"י המחשב.

10. הללמ"ס שאין כותבין ס"ת תפילין ומזוזות אלא בדיו.

מרכיבי הדיו - עי' שו"ע (סי' ל"ב סעי' ג' ובנו"כ שם, קסת הסופר סי' ג' סעי' א' ובנו"כ שם), שם מבואר מחלוקת הראשונים אם צריך לעשותו דווקא מדברים מסוימים או ניתן לעשותו מכל דבר. ואין צריך לעשותו לשמה (מש"ב סי' ל"ב סוף ס"ק ח').

והאם ניתן לעשות תג"ן ותקונים מדיו הנמכר בשוק שלא עשוי לשם סת"ם (שאין בו חשש דבר הבא מן החי), נחלקו בזה פוסקי זמנינו.

11. פסול, דהלכה למשה מסיני שיהיה שחור.

12. דעת הפרמ"ג דפסול, אבל דעת החת"ס וכן מכריע המש"ב והקול יעקב דכשר שהרי הוא נכתב בדיו, וכך דרכו של רוב דיו לכשיזקין יכהה מראיתו ויתהפך קצת

3. אותיות מוחלפות. (שם)¹⁵.
4. חסר או יתיר שאינו משנה את קריאת התיבה, כגון כתיב מלא או חסר. (שם)¹⁶.
5. תיבה מיותרת. (שם)¹⁷.

ה. צורת האותיות וכו'

1. בדיקת כל אות ואות אם נכתבה כהלכתה - כולל מאות פרטים הלכתיים בצורת האותיות. (שו"ע סי' ל"ו, מש"ב במשנת סופרים, קסת הסופר סי' ד', מור וקציעה, לדוד אמת, קול יעקב סי' ל"ו)¹⁸.
2. אופן הבדיקה היעילה¹⁹.
3. עוקץ דר"ת באות יו"ד. (רמ"א סי' ל"ב סעי' ד' ומש"ב ס"ק ט"ו ס"ק ק"א וס"ק קי"ח, משנת סופרים בסי' ל"ו בצורת אות יו"ד, קסת הסופר סי' ה' סעי' ב' בצורת אות יו"ד)²⁰.

ביאורים

15. כנ"ל הערה 13. הבודק הראשון סומך על השני, והשני על הראשון, ועי"כ הבדיקה לוקה בחסר.
16. כנ"ל הערה 13. בכדי שהבודק יעשה את עבודתו בצורה האחראית ביותר, יש לבצע בדרך קבע בדיקות מדגמיות על עבודתו.
20. לגבי תיקון עוקץ השמאלי: יש לתקן ואין חסרון של שלא כסדרן. (קסת הסופר סי' ט' סעי' ה', משנ"ב סי' ל"ו במשנת סופרים בצורת אות יו"ד) לגבי הנחה חוזרת: אצל האשכנזים הסכמת רוב הפוסקים דצריך להניח פעם חוזרת (קסת הסופר סי' ה' בצורת אות יו"ד, ועי"ש במשנת הסופר ס"ק צ"ז). אצל הספרדים ישנם חילוקי דעות בין הפוסקים (עי' בספר קולן של סופרים), (ועי' בקול יעקב סי' ל"ו אות א' בצורת אות יו"ד שכתב דבכתיבה ספרדית אין
17. כנ"ל הערה 13. ולגבי אופני התיקון עי' שו"ע (סי' ל"ב סעי' כ"ג), מש"ב (ס"ק ק"י - קי"א), קסת הסופר (סי' ט' סעי' ב'), קול יעקב (סי' ל"ב אותיות קט"ז - קכ"ו).
18. אין לסמוך על הסופר בבדיקת הפרשיות, אלא יש למוסרם למגיה ובודק מוסמך.
19. נכון לבדוק ע"י "בודק" שבדוק צורת האותיות נגיעות ונפסקין כו' בלבד, ולא ע"י מגיה"ה שמגיה גם חסירות ויתירות.
- כאשר מתבצעים שתי בדיקות ע"י שני בודקים אחד אחרי השני, הנסיון מוכיח כי

4. תגין ארוכים על גבי האות יו"ד מימין. (משנת הסופר סי' ה' ס"ק קצ"ג, דעת תורה סי' ל"ב סעי' ט"ז ד"ה ועי' שו"ת ב"ש, קולן של סופרים קונטרס ב' סי' ל"ט)²¹.

5. גודל האות עי"ן ד"שמע" ודל"ת ד"אחד". (מש"ב סי' ל"ב ס"ק א', קול יעקב יו"ד סי' רע"ד אות י"ז וסי' ער"ה אות כ"ה)²².

6. שאלת תינוק (שו"ע סי' ל"ב סעי' ט"ז, מש"ב ס"ק מ"ט - נ', קסת הסופר סי' ו' סעי' ב', משנת הסופר ס"ק ט', ביאור הסופר ד"ה ומבין)²³.

ביאורים

צורתו ולכן פסול (עי"ש במשנת הסופר), ויש פוסקים דס"ל כי לדברי הרמב"ם שהכל תלוי בקריאת התינוק ה"ה בניד"ד (עי"ש בקולן של סופרים). ובדעת קדושים (בקונטרס הא' ב' על הלבוש בצורת אות יו"ד) כתב: תגין גדולים על יו"ד יו"ד ועי" שצוק ימני ג"כ גדול וכפוף אומר תינוק שהוא למ"ד, מ"מ הוכרע עי" הרבה בני דעת גדולים שאין חשש כי התינוק אמר רק מצד שלא הורגל בתגין על יו"ד שאינו בשום דפוס ולא בכתב שלפני תינוקות ללימוד וכו'.

22. לכתחילה צריך לכתוב דל"ת דאחד גדול כמו ד' דלתי"ן קטנים, כמו כן עי"ן דשמע גדולה (רמב"ם הלכות תפילין פ"ב ה"ו, וראה דברים נחמדים בזה בזה"ק פ"ר פנחס דף רל"ו ע"ב ובסולם אות תנ"ד), ובדיעבד אם לא כתב כן אלא כתבם כשאר אותיות אינו מעכב, כיון דכל זה לא נאמר אלא למצוה מן המובחר (עי' רמב"ם הלכות ס"ת פ"ז ה"ט). 23. גדר תינוק דלא חכם ולא טיפש, שמכיר היטיב את האותיות, ולא יודע לצרף את הענין, ולפרטים נוספים עיין במקורות הנ"ל.

עוקץ יורד כנגדו, ולכן מי שיחזור ויניח יש לו על מי לסמוך, וכן מי שלא יחזור ויניח יש לו על מי לסמוך. ואם יש זווית חדה עי' בתשובת חת"ס (יו"ד סי' רס"ה) שמיקל.

וז"ל הגר"מ פיינשטיין (באגרות משה חלק ח' סי' ב') ... וידוע שיש כמה פירושים בביאור קוצו של יוד, וגם שאנו נוהגים להצריך קוצו כפשוטו, כשיטת ר"ת, לא שייך שנאמר שהחולקים עליו אינם לדינא. ובמיוחד אם נמצא שלמעשה היו כאלו שנהגו להכשיר כאותן שיטות, לא שייך שנכריע גם בשבילנו שהכתבים הללו פסולים או שהם שלא כדינא וכו'. ולכן כאשר מביאים לסופר לבדוק פרשה מכתב שאינו על פי השיטה המקובלת, ומיוסד על שיטה אחרת בהלכה, יש להסופר להשיב שהפרשה כשרה אבל אינה למנהגינו ועדיף להשיג פרשיות מתאימות למנהגינו. אבל אין לו לפסול פרשיות אלו. אקווה שדברים אלו יועילו לבטל המחלוקת בין הסופרים והבודקים בעניין זה, עכ"ל.

21. אם התג דק וקצר יותר מהרגל כשר, ואם היא עבה יש פוסקים הסוברים שנשתנה

1. נגיעה בין אות לאות או באות עצמה והאות ניכרת. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ד' וסעי' י"ח, מש"ב ס"ק נ"ד וס"ק ע"ח, ביאור הלכה בסעי' ט"ז ד"ה כשנכתב בכשרות, מש"ב סי' ל"ו במשנת סופרים בצורת אות שי"ן, קסת הסופר סי' ח' סעי' ט"ו, משנת הסופר סי' ז' ס"ק ג')²⁴.
2. נגיעה בין אות לאות או באות עצמה או שנשפך טיפת דיו והאות נשתנה צורתה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' י"ז מש"ב ס"ק ס"ב - ס"ג, קסת הסופר סי' ח' סעי' ט"ו - ט"ז)²⁵.
3. קרוב לנגיעה. (ביאור הסופר סי' ז' סעי' א' ד"ה שלא תדבק בשם שו"ת דובב מישרים מהגאון מטשעבין וצ"ל סי' א')²⁶.
4. נגיעה או קרוב לנגיעה בשמות הקודש. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ז מש"ב ס"ק קכ"ו - קכ"ז, ביאור הלכה ד"ה אם אותיות)²⁷.

25 po 27:00 JEM, 11:00 8 28:00

בִּיאורִים-

ניכר שיש ביניהם הפסק, פסול, ובמשנת הסופר (ס"ד ס"ק ג') כתב דה"ה להיפך - אם הנגיעה דקה מאוד עד שעין הרגיל לא מבחין בו רק ע"י זכוכית מגדלת דיש להכשיר, וע"י גם בבאיור הסופר (ס"ה) בצורת אות ה' ד"ה ואם נגעה).

27. פסול, וחייב להניח פעם חוזרת. ולעניין תיקון - אם נדבקו בעת הכתיבה ניתן להפריד האותיות, ואם נדבקו לאחר הכתיבה אסור להפרידם, ובספק מתי נדבקו יכול להפרידם (מטעם ספק ספיקא). ולעניין נגיעה הנראה בעין, ובזכויות מגדלת אין כאן נגיעה, יש לנהוג לפי הנראה לעין ולגרור הנגיעה, ועי' בשו"ת שבט הקהתי (ח"א או"ח סי' כ"ו).

24. כל זמן שנשארו צורת האות, ויש רק חסרון מחמת שאינו מוקף גוויל, מותר לתקן ואינו פוסל מחמת שלא כסדרן, אבל כל זמן שלא תיקן, פסול, וחייב להניח פעם חוזרת, ואין נפ"מ בזה אם נעשה הנגיעה בשעת הכתיבה או לאחר הכתיבה. (והטעם בזה עי' בקול יעקב סי' ל"ב אות צ"ט בשם מאמר מרדכי אות י"ט, ועי' גם כרעת תורה סי' ל"ב סעי' ט"ז ד"ה ועי' בב"ש אהע"ז).

25. פסול, ולא ניתן לתקנו מפני חסרון שלא כסדרן, וחייב להניח תפילין פעם חוזרת. ואם יש ספק האם נשאר צורת האות ישאל תינוק דלא חכים ולא טיפש, ובגדר תינוק ראה הערה 23.

26. אם נראה בעין טבעי שיש נגיעה, הוא הקובע למעשה, ואפילו אם בזוכית מגדלת

ז. נפסקים

1. הפסק באות, וניכר להדיא. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ט"ז מש"ב ס"ק מ"ח, ביאור הלכה שם ד"ה ואם לאו, ובסעי' כ"ה ד"ה אות אחת וד"ה מכירם ובמש"ב ס"ק קי"ד וקכ"ב, ובסי' ל"ו בהקדמה למשנת סופרים, קסת הסופר סי' ה' סעי' ג' וסי' ט' סעי' ד', קול יעקב סי' ל"ב אות ס"ב ואות קל"ב)²⁸.
2. הפסק באות, ואינו ניכר להדיא. (כנ"ל)²⁹.
3. הפסק באות, וניכר רק לנגד השמש. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ה, ביאור הלכה סוף ד"ה אות אחת)³⁰.

ח. מרחקים

1. תיבה שנראית מחולקת לשתי תיבות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ג, רמ"א סי' ל"ב סעי' ל"ב, מש"ב ס"ק קמ"ה, קסת הסופר סי' ז' סעי' א')³¹.

ביאורים

28. פסול, וחייב להניח פעם חוזרת. ולעניין תיקון אי מהני לשאול לתינוק יש מחלוקת, לדעת הפרמ"ג והקסת הסופר לא מהני, וכן כותב הקול יעקב שכן הוא מנהג בגדאד להחמיר דאינו מועיל תינוק, (ורק בספק אי ניכר להדיא או לא כותב דיש להקל), ולדעת הגרעק"א מהני וכן פוסק המש"ב. ובאופן שההפסק גדול כ"כ עד שניכר ונראה לעין כל מרחוק, הפסיד בזה צורת האות ולכו"ע אין לתקן אפילו אם תינוק קוראו לאות. ובאותיות הפשוטות אם נשאר שיעור אות עד מקום ההפסק, כשר, ובאופן שיש ספק אם נשאר שיעור אות עד מקום ההפסק, יש לכסות חלק שאחר ההפסק ולשאול תינוק דלא חכים ולא טיפש, ובגדר תינוק ראה הערה 23.
29. כל זמן שלא תיקן, פסול, ואפילו תינוק קוראו לאות, וחייב להניח פעם חוזרת. ולעניין תיקון לכתחילה ישאל תינוק ורק אז יתקן, ואם תיקן בלי לשאול תינוק ג"כ יש להכשיר. ובאופן שנדמה עי"ז לאות אחר (כגון יו"ד של הצד"י שאינו נוגעת להנו"ן, ונראה עי"ז כיו"ד נו"ן, או חית שברגל שמאלו יש הפרש דק בין הרגל להגג ונראה כה"א) אפילו אם תינוק קוראה להאות כצורתה הראויה לה, דעת הפרמ"ג דאין מועיל תיקון, ובשעת הדחק יש להקל בזה דמהני תיקון.
30. בביאור הלכה (שם) פסק דאין צריך לתקן, והרוצה להחמיר יתקן.
31. פסול וחייב להניח פעם חוזרת. ולעניין אופני תיקון עי' במש"ב (סי' ל"ב ס"ק קי"ב), ועי' גם בשערי תשובה (ס"ק ט"ז) בשם הדבר

2. שני תיבות קרובות או מחוברות. (רמ"א סי' ל"ב סעי' ל"ב, מש"ב ס"ק קמ"ג, קסת הסופר סי' ד' סעי' א', קול יעקב יו"ד סי' רע"ד אות ט', שערי אפרים שער ה' אות י"ז, מקדש מעט יו"ד סי' רע"ד ס"ק כ"ז)³².
3. אם יש רווח בין תיבה לתיבה כשיעור ט' אותיות או פחות. (קסת הסופר סי' ט"ז סוף סעי' ד', לשכת הסופר סי' ט"ו ס"ק ב', קול יעקב סי' ער"ה אות ג' ואות י"ד, ובסי' ל"ב אות קכ"ג בשם גן המלך סי' ג' וחידושי רע"א סי' ער"ה)³³.
4. בפרשיות של יד אם אין רווח גיליון בין פרשה לפרשה. (קסת הסופר סי' כ' סעי' ד')³⁴.
5. אם הפרשיה מתחילה בתחילת הקלף ואין קלף חלק בתחילתה. (שו"ע

ביאורים

להדרי עי' בילקוט הסופר (סי' י"ב סעי' ט"ו ד"ה ב').

33. אם יש רווח בין תיבה לתיבה כשיעור ט' אותיות, פסול, וחייב להניח פעם חזורת. אך ניתן להמעיט הרווח ע"י המשכת אות שלפניה, ואם הוא מהאותיות שאינם נמשכים יעשה במקום הרווח נקבים שיהא אותו המקום אינו ראוי לכתובה ושפיר דמי. ולכתחילה יש לעשות כן אפילו כשיש רווח פחות מט' אותיות, כל שהוא יותר מב' או ג' אותיות. ודבר זה מצוי כאשר כתב תיבה אחת פעמיים ומוחק אחד מהם.

34. לכתחילה צריך שיהיה רווח גיליון שהם פעמיים ט' או פ' - ט' מאותו כתב, ובדיעבד כל זמן שניכר שהם שני פרשיות כשר, ואם אינו ניכר שהם שני פרשיות פסול (לשכת הסופר סי' ד' סעי' ח' ס"ק ז'). ובקול יעקב (סי' ל"ב אות רי"ח) כתב עצה להכשיר הפרשיות ע"י שיחתוך הפרשה ההיא שאין בה רווח כלל וממילא ניכרת שפ' אחרת היא,

שמואל, ועי' בשו"ת אבני נזר (או"ח הלכות תפילין סי' י"א אות ד').

ובאופן שבסוף חלק התיבה שלפני המרחק יש מ"ם פתוחה וכדו' שניכר שאין התיבה מסתיימת שם, יש מקילים, ובשעת הדחק יש לסמוך ע"ז, אבל בכל אופן יש לתקנו ע"י שיקרב בין האותיות, ואין בזה משום שלא כסדרן (משנת הסופר סי' ד' ס"ק ח').

32. פסול וחייב להניח פעם חזורת. ולכתחילה צריך להיות בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה דהיינו יו"ד, אבל בדיעבד אין לפסול אלא אם נראה כתיבה אחת לתינוק דלחול"ט.

ובאופן דתיבה הראשונה נגמר באתיות מנצפ"ך הסופיות, יש מקילים אף אם אין ביניהם שיעור מרחק בין תיבה לתיבה, ובשעת הדחק יש לסמוך ע"ז, ובכל אופן יש לתקנו ע"י שיגרד קצת ביניהם, ואין בזה משום חק תוכות ושלא כסדרן (משנת הסופר סי' ד' ס"ק ח'). ובשמות הקודש הסמוכין

סי' ל"ב סעי' ל"ב וברמ"א שם, מש"ב ס"ק קמ"א - קמ"ב, קסת הסופר סי' כ' סעי' ד' ³⁵.

ז. היקף גוויל

1. אם האות הגיע בשעת כתיבה עד לקצה הקלף ואינה מוקפת גוויל. (שו"ע סי' ל"ב סוף סעי' ט"ז, מש"ב ס"ק ט') ³⁶.
2. כאשר חסרון היקף גוויל נעשה לאחר כתיבה ע"י חיתוך וכדו'. (שו"ע סי' ל"ב סוף סעי' ט"ז, מש"ב ס"ק נ"ט, ביאור הלכה ד"ה ואח"כ נפסק) ³⁷.
3. חתך מפולש באות ע"י סכין או ע"י שרמומ. (מקדש מעט יו"ד סי' רע"ד ס"ק ל"א) ³⁸.
4. חתך שאינו מפולש באות, (כגון ע"י השרטוט). (קסת הסופר סי' ז' סעי' ד', ר"י הלוי מובא במג"א סי' ל"ב ס"ק כ"א, ובגידולי הקדש סי' ל"ב ס"ק ט' וס"ק כ"א, קול יעקב סי' ל"ב אות ע') ³⁹.
5. נקבים בתוך האותיות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ט"ז, מש"ב ס"ק נ"ה וס"ק ל"ב, קסת הסופר סי' ז' סעי' ב', קול יעקב סי' ל"ב אות מ"ד) ⁴⁰.

ביאורים

39. אם אינו ניכר רק אם מגביהו באצבעו מאחורי הקלף, כשר.
40. אם הנקב קטן שהדיו עובר עליו וסותמו אפילו אם עדיין ניכר נגד השמש - אם הנקב חוצה את האות יש פוסלין (קסת הסופר סי' ז' סעי' ב') ויש מכשירין. (גידולי הקדש סי' ל"ב ס"ק ז', ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' כ"ה ד"ה אות אחת). ואם הנקב בתוך עובי האות כשר לכו"ע (קסת הסופר סי' ז' סעי' ב'). ואם הנקב נראה אף שלא כנגד השמש, שאז נוספת בעי"ה בצורת האות, אפילו אם הדיו מקיפו מכל צד, פסול (מש"ב סי' ל"ב ס"ק ל"ב), וכ"ש אם הנקב חוצה את האות.

ואין לחוש משום שנעשה ב' חתיכות דזה
הוי כדעבד דלא אפשר בעניין אחר וכו'
ע"ש. (וראה גם בדברינו בהערה 158).
35. כשר, ויש מחמירים להניח בתחילה
כדי לגלול כל הפרשה. (ואם אין שום רווח כלל
אפילו להיקף גוויל של האותיות פסול, וראה הע'
36-37).
36. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ואם
רוצה לתקן יגרור קצת כדי שיהא מוקף
גוויל, ואין כאן חסרון דשלא כסדרן.
37. כשר, כיון דבשעת הכתיבה הי"ה האות
מוקף גוויל.
38. פסול, וחייב להניח פעם חוזרת.

6. נקבים בצירי האותיות. (קסת הסופר סי' ז' סוף סעי' ב', גידולי הקדש סי' ל"ב ס"ק ז', ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' כ"ה ד"ה אות אחת)⁴¹.
7. קרע שנעשה בפרש'ה בין האותיות. (דרכי משה סי' ל"ב ס"ק ב', קסת הסופר סי' כ"ד סעי' ה')⁴².
8. חסר דיו בעובי הכתב. (שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' כ' ליד ציון ק"ג, ילקוט הסופר סי' ה' סעי' א' ד"ה אותיות חלולות)⁴³.
9. כאשר תיבה או חלק ממנה כתובים על גבי מטלית שדבוקה לקלף ואין חסרון של היקף גוויל. (ביאור הסופר סי' י"ח סעי' ה' ד"ה המנהג פשוט להתיר)⁴⁴.

ביאורים

בדיעבד על הפוסקים הסוברים דלא בעינן מוקף גוויל תוך האות, ולהכשיר בלי שום תיקון (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ט"ז ד"ה אבל בירושלמי).

ואופן התיקון - ע"י שיגרוד מעובי הדין שסביב הנקב שיישאר מעט קלף חלק בין הנקב לעובי האות שבצדו (שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' ט"ז). ויש לזוהר בעת התיקון מפנים חדשות.

ולעניין אם נעשה הנקב לאחר כתיבה וכן בספק מתי נעשה הנקב ע"י לעיל הערה הקודמת.

42. דינו כמו בספר תורה (ע"י יור"ד סי' ר"פ ובנו"כ שם), ויש שם מחלוקת כשנקרעו ב' שורות ולא תיקנם עדיין אם כשר או לא.

43. כאשר חסר דיו בעובי הכתב ואינו חוצה את כל האות, כשר, אפילו אם היה כן בתחילת הכתיבה נכמו שנוהגין הסופרים להניח בסוף כתיבת ס"ת, דאין שיעור לעובי האותיות.

44. לכתחילה ודאי אין להקל בתפילין

אם הנקב שבתוך עובי האות נשנראה אף שלא כנגד השמשן נהיה אחרי הכתיבה אז אין בעיה של חסרון היקף גוויל - ויש בעי' רק בצורת האות, ולכן אם עד מקום הנקב יש שיעור אות, כשר לכו"ע, ואם לאו לדעת המש"ב פסול ויש מכשירין (עי' משנת הסופר סי' ז' ס"ק י"ג). ואם ספק מתי נעשה הנקב תולין שנעשה אח"כ דמסתמא אם היה בעת הכתיבה היה הסופר רואהו אם לא שהנקב קטן מאד.

41. אם הנקב בצד קו האות - אם ניכר להדיא, יש חסרון היקף גוויל ויש להחמיר ויניח פעם חזרת, ואם אינו ניכר רק כנגד השמש הביאור הלכה והגידולי הקדש מכשירים, והקסת הסופר מחמיר.

ולעניין אם צריכים היקף גוויל מצד פנים האות נוקטים להלכה להחמיר כשיטת הירושלמי שצריך הקפת גוויל בכל צירי האות (מש"ב סי' ל"ב ס"ק ל"ז ובסי' ל"ו בכללי מוקף גוויל). ובשעת הדחק אם לא נודמן לו סופר שיוכל לקלוף סמוך לנקב, יש לסמוך

10. הקפת גוויל ע"י הוספת מטלית. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק ס', קסת הסופר סי' י"ח סעי' ה' - ו', קול יעקב יו"ד סי' ר"פ אות י"ב ובאו"ח סי' ל"ב אות ע"ג, משנת הסופר סי' י"ח ס"ק כ').⁴⁵

י. תגין

1. אם חסרים תגין בפרשיות. (שו"ע סי' ל"ז סעי' ג', מש"ב ס"ק ט"ו, מש"ב סי' ל"ה ס"ק ג', קסת הסופר סי' ה' סוף סעי' ד').⁴⁶
2. תגין שנפסקו מהאות ונראים כאות ז'. (קסת הסופר סי' ה' סעי' ד', מש"ב סי' ל"ז ס"ק י"ג).⁴⁷
3. תגין שנפסקו מהאות ונראים כמקלות בלא ראש. (עי' לשכת הסופר סי' ה' ס"ק כ"ח בשם תשובת הרמ"ע סי' ל"ח, קול יעקב סי' ל"ז אות י"א).⁴⁸

ביאורים

ויש לחוש לדבריהם להחמיר בשל תורה (קסת הסופר סי' ה' סעי' ד'), וז"ל המש"ב (סי' ל"ה ס"ק ג'): כאשר חסר כמה וכמה תגין דשעטנ"ז ג"ץ שהוא מדינא דגמרא ויש מהראשונים שמחמירים בזה אפי' בדיעבד, שומר נפשו לא יקנה פרשיות כאלה כו'.

כתב בספר אגרת הטיוול (מובא במש"ב סי' ל"ז ס"ק ט"ו): שעטנ"ז הוא אותיות שט"ן ע"ז, והם שני מקטרגים גדולים, וזהו ג"כ סוד של שעטנ"ז ג"ץ, כי ג"ץ ג"כ שם מקטרג אחד, והתגין שעליהם כמו חרב וחסית להינצל מהם.

47. נחלקו בזה האחרונים (עי' מש"ב סי' ל"ז ס"ק י"ג, קסת הסופר סי' ה' סעי' ד' ובלשכת הסופר שם ס"ק כ"ח) ולכן מספק יש להניח פעם חוזרת, וחייבים לתקנם (מש"ב סי' ל"ז ס"ק י"ג).

48. משמע מדבריו (בלשכת הסופר, ועי' גם

ומזוזות (רק בס"ת, וגם שם המחמיר תבוא עליו ברכה), אבל בדיעבד אין לפסול. ובשם הקודש שכתב חצ"ה על המטלית וחצ"ה על היריעה עי' בפתחי תשובה (יו"ד סי' רע"ו ס"ק ח') שהוא יותר גרעון מנכתב חצי השם חוץ לשיטה, וראה הערה 69.

45. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, דדיבוק מטלית לא מהני להקפת גוויל דבעינן הקפת גוויל מגוף הקלף (מש"ב ס"ק ס'). ואם הדביק המטלית טרם הכתיבה יש פוסלים ויש מכשירים, ועכ"פ בשמות הקדושים יש להכשיר (עי' במשנת הסופר ובשער הציון שם). ולגבי תוספת מטלית בכדי להכשיר היקף גוויל בצד פנים האות עי' שו"ת הר צבי (או"ח חלק א' סי' ל"א) שמכשיר.

46. כאשר חסרים תגין בפרשיות לא פסל (שו"ע שם) וצריך לתקן (מש"ב סי' ל"ז ס"ק ט"ו). ויש פוסלים אם לא תייג שעטנ"ז ג"ץ

4. שני תגין באותו האות שנדבקו זה בזה. (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ד' ד"ה צריך, קול יעקב סי' ל"ו אות י', ביאור הסופר סי' ה' ד"ה או שנוגעין)⁴⁹.
5. תגין שנוגעין זה בזה ונראין כאות ע' או ש'. (קסת הסופר סי' ה' סעי' ד', מש"ב סי' ל"ו ס"ק י"ג)⁵⁰.
6. תגין שע"ג האות ונראין כשריטות או כמקלות בלא ראש. (שערי תשובה סי' ל"ו ס"ק ד', דעת קדושים סי' ל"ו סעי' ג')⁵¹.
7. תגין ב'ד'ק' ח"י"ה' ועוד. (טור סי' ל"ו בשם שימושא רבא והרמב"ם, בית יוסף בשם ר"י אסכנדרני, לבוש סוף סי' ל"ו, קסת הסופר סי' ה' סעי' ה', קול יעקב סי' ל"ו אות ט"ז)⁵².
8. תגין שעל גבי האות למ"ד. (בית יוסף סי' ל"ו באות למ"ד בשם הר"י אסכנדרני, קסת הסופר סי' ה' סעי' ב' בצורת אות למ"ד, לשכת הסופר ס"ק י"ט, מש"ב סי' ל"ו במשנת סופרים בצורת אות ל')⁵³.

ביאורים

- במשנת הסופר סי' ה' ס"ק קפ"ג) דאינו פוסל, ולכן אין צורך להניח תפילין פעם חוזרת אם נמצאו כן, ומ"מ יש לתקנם.
49. לפי הקול יעקב פסול וחייב להניח פעם חוזרת. ומהני בזה תיקון ולא הוי שלא כסדרן מכיוון דלא נשתנה צורת האות ע"ז. ועי' בביאור הסופר שמביא שיטות המקילים בזה.
50. פסול אפילו בדיעבד, ועי' במשנת הסופר (סי' ה' ס"ק קפ"ה) שמביא משו"ת משיב דבר (חלק א' סי' ז') שמקיל מכיון שניכר שעשאו לשם תג כיון דהם מחוברים להאות. ועי' גם במקדש מעט (סי' ל"ב סוף ס"ק י"ב).
51. עי' בשערי תשובה שמביא ממחזיק
- ברכה בשם מהר"ם איספיניא ז"ל שהתגין צריכים להיות תמונת זיינין כמ"ש הרמ"ע, וכן הוא ברעיא מהימנא ובתיקונים, ועי' גם בדעת קדושים (סי' ל"ו סעי' ג' ס"ק ב') שכתב דאינם לכתחילה, ואם ישנם תפילין אחרים שהתגין נעשו כזיונים, אין לקנות את אלו, ועי' מש"ב (סי' ל"ו ס"ק י"ב).
52. נהגו לתייג אותיות בד"ק ח"י"ה (אבל בתגין קטנים דווקא שלא יתקלקלו האותיות), ואותיות מלאכ"ת סופ"ר נשארים בלי תגין.
53. צריך להיות לה שני תגין על ראש צווארה, הימיני גבוה מעט והשמאלי נמוך ממנו. והטעם כי אלו שני תגין מרמזין על חסד ודין, ע"כ הימיני שמרמז לחסד, גדול יותר.

יא. פתוחות וסתומות

1. פתוחות וסתומות בתפילין של ראש. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קנ"ה, קול יעקב סי' ל"ב אות קע"א)⁵⁴.
2. בג' פרשיות הראשונות אם לא התחיל בתחילת השיטה בין בשל יד ובין בשל ראש. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ו, מש"ב ס"ק קנ"ט, ביאור הלכה ד"ה יעשה)⁵⁵.
3. בפרשיות קדש והיה כי יביאך - אם לא השאיר בסופם חלק כשיעור מ' אותיות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ו, מש"ב ס"ק קנ"ט)⁵⁶.
4. בפרשת שמע בסופה לא השאיר חלק כלל והתחיל פרשת והיה אם שמוע בתחילת השיטה ולא הניח רווח כלל. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קנ"ט)⁵⁷.
5. להנהיגין כשיטת הרמב"ם, אם אין רווח מ' אותיות חלק בתחילת פרשת והיה אם שמוע וגם לא בסוף פרשת שמע אלא ע"י צירוף שהוא שיטת המ"ו. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ו, מש"ב ס"ק ק"ס וקס"ד, ביאור הלכה ד"ה לדעת הרמב"ם, קסת הסופר סי' כ' סעי' ו' - ז', קול יעקב סי' ל"ב אות קס"ח)⁵⁸.
6. להנהיגין כשיטת המ"ו, אם יש רווח מ' אותיות במקום אחד שלא ע"י

ביאורים

54. במש"ב כתב דלכתחילה ינהג כמו בתפילין של יד, ובדיעבד כשר בכל אופן שהוא חוץ מאופן המבואר בסעי' הבא. ובקול יעקב פוסל גם בתפילין של ראש אם שינה בפתוחות וסתומות.
55. פסול וחייב להניח פעם חוזרת. ושיעור הפוסל - אם נשאר כשיעור תיבת אשר, פסול לכו"ע, ובפחות מכן כשר, ולדעת הפרמ"ג פסול אפי' בדיעבד ואפי' אם נשאר חלק רק כשיעור אות אחת. ובספר הדר תפילין (עמוד קל"ז) כתב כי עפ"י דברי הקול יעקב (בסי'
- ל"ב אות קכ"ג) יש תקנה ע"י שינקוב אותו המקום.
56. פסול וחייב להניח פעם חוזרת.
57. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, דהוי שינוי גמור ממה שהיא כתוב בתורה.
58. אין לזה דין פרשה סתומה, וכשר רק בדיעבד. ובקול יעקב מסיק דעיקר היא מדברי הב"י והרמב"ם והלכך אין לזוז מדבריהם. ויש להודיע על כך לבעל התפילין שהפרשיות אינם לפי מנהגו.

- צירוף, אלא יש רווח או בסוף פרשת שמע או בתחילת פרשת והיה אם שמוע. (מש"ב סי' ל"ו ס"ק קס"ד, קסת הסופר סי' כ' סעי' ז')⁵⁹.
7. אם יש שיעור רווח ט' אותיות גדולות בסוף פרשת שמע, וכן בתחילת פרשת והיה אם שמוע. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קס"ד)⁶⁰.
8. אם לא סיים תיבות "על הארץ" בסוף השיטה בתפילין דרש"י. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קנ"ט, קול יעקב סי' ל"ב אות ק"ע)⁶¹.
9. אם לא הניח חלק בסוף פרשיות קדש והיה כי יביאך כשיעור ג' פעמים "אשר" ושתי רווחים. (מש"ב סי' ל"ו ס"ק קס"ג)⁶².
10. פתוחות וסתומות בתפילין דר"ת. (מש"ב סי' ל"ו ס"ק קס"א, ביאור הלכה ד"ה לדעת הרמב"ם, דעת תורה סי' ל"ב סעי' ל"ו ד"ה במדינות אלו נוהגין, משנת הסופר סי' כ"ו ס"ק ט"ו)⁶³.

ביאורים

59. כשר בדיעבד. דאם יש ט' אותיות בסוף שמע, ובתחילת והא"ש אין רווח כלל, הוי פתוחה ואינו לכתחילה. ואם יש רווח ט' אותיות בתחילת והא"ש, ובסוף שמע אין רווח כלל הוי סתומה לדעת הרמב"ם ולדעת הרא"ש הוי פתוחה ואינו לכתחילה, ורק כשיש ט' אותיות ע"י צירוף הוי סתומה לכו"ע לדעת הט"ז. ויש פוסקים שרוצים לפסול אפי' בדיעבד אם לא עשה כדעת הט"ז (עיי' דעת קדושים סי' ל"ב סעי' ל"ו ס"ק מ"ז), אבל כבר הסכימו האחרונים דאין לפסול בדיעבד (ועיי' גם בשו"ת הר צבי מהגאון ר' צבי פסח פרנק זצ"ל חלק אר"ח חלק א' סי' ל"ג). ויש להודיע על כך לבעל התפילין שהפרשיות אינם לפי מנהגו.
60. להנוהגין כשיטת הרמב"ם הוי כשר לכתחילה דהוי סתומה, ולהרא"ש היא
- פתוחה וכשר בדיעבד, ויש נוהגין לעשות כן לכתחילה.
61. נוהגין לסיים "על הארץ" בסוף השיטה ואין צריך להניח שום רווח, ואם הניח רווח כשר.
62. כל זמן שיש רווח חלק כשיעור ט' אותיות קטנות (דהיינו יוד"ן) כשר בדיעבד, ומשערין הרווח לפי אותו הכתב.
63. בתפילין דר"ת לעניין פתוחות וסתומות - דין פרשת והיה כי יביאך בסופו הוי כדין פרשת שמע דרש"י, וכן סוף פרשת והא"ש הוי כדין פרשת והיה כי יביאך דרש"י. ואם שינה ועשה לפרשת שמע סתומה, דהיינו שהתחיל אותה באמצע השיטה, או אם סיים לפרשת והא"ש בסוף השיטה והתחיל שמע אחריו בתחילת השיטה, ולא הניח כלל שיעור פרשה, כתבו כמה אחרונים דאינו מעכב, דכיון שעצם הנחת הפרשיות בבתים

יב. השורות

1. של יד נכתב בו' שימין, ושל ראש בד' שימין. (שו"ע סי' ל"ה סעי' א', מש"ב ס"ק א' וס"ק ג', קסת הסופר סי' כ' סעי' ב')⁶⁴.
2. אם השורות שוות ולא אחת נכנסת ואחת יוצאת. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ג - ל"ד מש"ב שם, קסת הסופר סי' כ' סעי' ב', משנת הסופר ס"ק ז')⁶⁵.
3. כאשר שורות הולכות ומתקצרות ונראה כזנב. (שו"ע יו"ד הלכות מזוזה סי' רפ"ח סעי' ט', ש"ך ס"ק ו', ועי' ביאור הסופר סי' כ"ז סעי' ו' ד"ה שלא יעשנה, ד"ה צר למעלה וד"ה פסולה)⁶⁶.
4. כאשר שורות הולכות ומתארכות ונראה כקובה (כאוהל). (כנ"ל)⁶⁷.
5. כאשר שורה מתארכת ושורה מתקצרת כעיגול. (כנ"ל)⁶⁸.
6. אות ה' משם הקודש יוצאת מחוץ לשורה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ה, מש"ב

ביאורים

66. כל השורות חייבות להיות שוות שלא תהיה אחד ארוכה מחברתה, ואם נעשה באחד משלש הצורות המובאים לקמן, פסולים: א) כזנב - רחב למעלה וצר למטה. ב) כקובה, פירוש אוהל - צר למעלה ורחב למטה. ג) כעיגול - מחציו למעלה כקובה ומחציו ולמטה כזנב. וגם אם עשה כן רק מצד אחד של הכתב, פסולה (ש"ך שם). ובאופן שנעשה שורה עליונה קצרה, שורה שתחתיה ארוכה ושורה השלישית קצרה יותר מהעליונה כשירה. שורה אחרונה של שמע אינו מצטרף לגבי פסול כזנב (שבט הקהתי ח"א או"ח סי' מ"ג).
 67. פסול, וראה הערה 66.
 68. פסול, וראה הערה 66.

לר"ת אינם כסדר שכתוב בתורה, ה"ה צורת הפרשיות אינם לעיכובא. ובשעה"צ במשה"ס (שם אות י"ט) כתב: ונראה דזה רק בשינה בשתי פרשיות האחרונות, אבל בראשונות יש להחמיר.
 64. נהגו עפ"י הקבלה ביד סופרים איש מפי איש, לכתוב בשל יד שבעה שיטין בכל פרשה, ובשל ראש ארבעה שיטין, ואם שינה בין בשל יד ובין בש"ר, לא פסל.
 65. לכתחילה יהיו השורות שוות משתי הצדדים ואפילו אות אחת לא תצא מהשורה, משום זה אלי ואנוהו. ויש להחמיר בשלוש אותיות שלא יצאו חוץ לשורה. אבל בדיעבד כשר אפילו תיבה שלימה יוצאת מחוץ לשורה כל שניכר שהיא נקראת עם אותה השורה ולא עם העמוד האחר שבצדה.

ס"ק קנ"ד, קסת הסופר סי' י' סעי' ט"ז, שו"ע יו"ד סי' רע"ו סעי' ח' ובפתחי תשובה ס"ק ד', קול יעקב יו"ד סי' רע"ו אות כ"ז⁶⁹.

7. אותיות הנמפלות להשם יוצאות מחוץ לשורה. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קנ"ג)⁷⁰.

8. כל השם יוצא מחוץ לשורה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ה, מש"ב ס"ק קנ"ד)⁷¹.

יג. כיתוב מיותר

1. אם יש כתב חרוט על הפרשיות. (אגרות משה חלק ה' יו"ד חלק ב' סי' ק"מ, ועי' רמב"ם אהבה הלכות מזוזה פרק ה' הלכה ד')⁷².

2. אם כתוב בכתב אשורי על הפרשיות. (כנ"ל, ועי' בביאור הלכה סי' ל"ב סעי' כ' ד"ה או יתר)⁷³.

3. אם כתוב בכתב רגיל - בדיו, בעפרון. (כנ"ל)⁷⁴.

4. אם כתוב בכתב אשורי מאחורי הפרשיות. (כנ"ל, ועי' גם בשו"ת מנחת יצחק חלק ב' סי' י"ד)⁷⁵.

ביאורים

כהבני יונה דכשר, והמש"ב (ס"ק קנ"ד) מכשיר בדיעבד.

72. אם יש איזה כתב אף בלא צבע כלל ואף בחק תוכות, או סימנים שנעשו בכוונה (למעט דיו שנשפך בלא כוונה) הפרשיות פסולים. ואפשר למחוק הסימן ולהכשיר הפרשיות.

73. כנ"ל הערה 72.

74. כנ"ל הערה 72.

75. ועל צד חוץ אין לכתוב לכתחילה דבר שלא הוזכר במנהגים, ובדיעבד כשר.

69. יש פוסלים (הגרעק"א, דרך החיים ופתחי תשובה) ויש מכשירים (המ"א בשם הגאון מהר"ר יצחק מפוזנא וכן הקסת הסופר, קול יעקב יו"ד סי' רע"ו אות כ"ה). ואם יוצא רק מקצת אות, רוב הפוסקים מכשירים אבל יש מתמירים גם כזה. אבל אם יוצא רוב האות דינו כיוצא כל האות.

70. הסכמת האחרונים דאין להחמיר בדיעבד.

71. יצא כל השם מחוץ לשורה - ר"ע איגור פוסל והבני יונה מכשיר, הגר"א מכריע

יד. מחיקות

1. תיקון שנעשה לאחר מחיקה - אם יש שרמוט. (קסת הסופר סי' ג' סעי' ה')⁷⁶.
2. תיקון שנעשה לאחר מחיקה - על קלף שעיר ומחוספס⁷⁷.
3. אם ניכר בכתב חשש בתיקון, שנעשה שלא כסדרן⁷⁸.

פו. אחדות הכתב

1. האם פרשיות יד וראש אותו נוסח, אשכנז, ספרד, אר"י, ב"י⁷⁹.
2. פרשיות יד וראש מאותו סופר⁸⁰.
3. 4 הפרשיות מאותו סופר⁸¹.
4. אותיות אר"י בפרשיות ב"י וכן להיפך. (דעת תורה סי' ל"ו סעי' א' ד"ה ולא תדמה, אגרות משה או"ח חלק ד' סוף סי' ט')⁸².

ביאורים

76. בספר תורה אם גירד איזה חיבה ונמחק השרטוט צריך לשרטט אותו מקום, ובתפילין נכשעושה תיקון שאין בה חסרון דשלא כסדרן] הדין כן היכן שצריך שרטוט, וראה דברינו בהערו' 4-5.
77. יש לבדוק היטיב אם האותיות שלימות.
78. אם ידוע שהסופר ירא שמים יש לסמוך עליו. ולגבי ספר תורה עי' אגרות משה (י"ד חלק ג' סי' קי"ח) דאין לפסול אפילו כשלא מכירים את הסופר.
79. יש להודיע לבעל התפילין על שינוי נוסחאות יד וראש.
80. יש להודיע על כך לבעל התפילין.
81. במקרה שאינם מאותו סופר יש לוודא כי הפרשיות נכתבו כסדרן.
82. בדעת תורה מובא דברי המכשירין, וכן העיד הרב יעקב שלמה מוזסון שליט"א ששמע מפי הסופר המפורסם הרה"ח ר' ישראל רוזנצווייג ז"ל ששמע בעצמו מפי הגאון מטשעבין זצ"ל שהתיר בזה, דכל האותיות כשירות, ואין חשש מנומר באותו סופר ובאותו דיו. והגר"מ פיינשטיין כותב (בהשובתו שם בדרך אגב) דפסול מדין מנומר. ועי' עוד בספר הדר תפילין (פרק א' סעי' כ"ז ובהערה 45) וכן בספר הדר מוזהר (פרק א' סעי' ה' ובהערה 13) שמביא הרבה שיטות בזה.

מז. נתקלקלו הפרשיות

1. אם הפרשיות נתקלקלו מחמת חום⁸³.
2. אם נדבקו האותיות מאחורי הקלף מחמת החום. (ע"פ שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ז ומש"ב ס"ק קכ"ח)⁸⁴.
3. אם הפרשיות דבוקות בדבק⁸⁵.
4. נשפך מים, צבע או דיו על הפרשיות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' י"ז)⁸⁶.
5. נשפך דיו על האותיות וגרר בעודו לח. (שו"ע סי' ל"ב מש"ב ס"ק ס"ה)⁸⁷.

יז. פרשיות ישנות

1. קפץ הדיו מהקלף מחמת יושן. (שו"ע סי' ל"ב סעי' כ"ז, מש"ב ס"ק קכ"ח, ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ט"ז ד"ה ואם לאו)⁸⁸.

ביאורים

פסול, ובספק ישאל חינוך דלא חכם ולא טיפוש (מ"ב סי' ל"ב ס"ק ס"ג), ובגדר תינוק ראה הערה 23.

אם נפל טיפת דיו או חדר טיפת צבע הבתים (ראה סוף הערה 149) על אות אחרי שכבר נתייבש, וכסה כתב התחתון, אפי' אם נשאר האות כצורתה, פסול, עד שמגרד דיו או צבע העליון וישאר כתב התחתון (לשכת הסופר סי' ד' ס"ק ה', וכן פסק הקול יעקב סי' ל"ב אות פ"ג), אבל המקדש מעט (סי' ל"ב ס"ק ז') והביאור הלכה (סי' ל"ב סעי' י"ז ד"ה ואינה ניכרת) מכשירים בזה.

87. אם נפסל צורת האות ע"ז, פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ולא אמרינן שהיא ככסוי בעלמא על האות הואיל והאות כבר נתייבש.

88. אם קפץ דיו מהקלף ולא נשאר רק רושם אדמומית מהחלודה של הדיו, פסול

83. אם הדיו מתפשט מהחום ומבטל את האות מצורתה פסול, וחייב להניח פעם חוזרת, וראה בחלק ו' פרק ב' סעי' 3 בעניין חיוב בדיקה כשעמדו בשמש או במחום חם.

84. כשהדיו יורד מהאות ונדבק מאחורי הקלף פסול. ולגבי הנחה חוזרת, אם האות עברה לאחורי הפרשיות ע"י פתיחת הפרשיות, וכל זמן שלא נפתח הפרשיות הי' עדיין הדיו במקומו, אין צורך להניח פעם חוזרת.

ואם נשאר הכתב במקומו אך נעשה רושם של אות מאחורי הפרשה מחמת חום או לחות ראה הערה 75.

85. כאשר הפרשיות נדבקו ע"י דבק שנזל אל תוך הבתים, יש לפתוח בזהירות את הפרשיות בכדי שלא ייפסלו.

86. אם ניכר האות כשר, ואם לא ניכר

2. דיו שעומד לקפוץ⁸⁹.
3. כאשר האות שלימה אך אינה מחוברת לקלף. (שו"ת כוכב מיעקב סי' קפ"ו)⁹⁰.
4. החלפת חלק מהפרשיות⁹¹.

יח. תיקונים

1. הוספת תגין שחסרים. (מש"ב סי' ל"ו ס"ק ט"ו, קסת הסופר סי' ה' סוף סעי' ד')⁹².
2. חיבור תגין מופסקים. (מש"ב סי' ל"ו ס"ק י"ג, מקדש מעט סי' ל"ו סעי' ג' ס"ק ה', קול יעקב סי' ל"ו אות ח', משנת הסופר סי' ה' ס"ק קפ"ד)⁹³.

ביאורים

דבלי התגין נמי צורתה עליה, וראה הערה 46.

93. אין צריכים למוחקם ולכותבם מחדש אלא ניתן לחברם להאות. ואם לא היו מחוברים להאות מתחילת הכתיבה - לדעת המש"ב אם נראים כאות קטן יש להחמיר לכתחילה לגוררם ולכותבם מחדש, ולדעת המקדש מעט ניתן לחברם להאות כמו שהם מבלי לגוררם, וכתב הקול יעקב דמעשים בכל יום שמחברים תג הפרוד מתחילת עשייתו אל האותיות, ואין פוצה פה ומצפצף עכ"ל.

והנה החזו"א (חלק א"ח סי' ח' ס"ק י"א) מסיק שאפילו יש הפסק בין התגין להאות, אם נראין כתגין להאות סגי בזה ואין צריך תיקון.

ועי' בספר מצוות היום להגר"מ שטרנבוך שליט"א (עמוד פ"ג) שתמה על החזו"א שמכשיר גם בלי תיקון, ועי' בשו"ת תשובות ומנהגות (ח"ב א"ח סי' כ"ד, ויר"ד סי' תקכ"ח).

וחייב להניח פעם חזרת. ולא ניתן לתיקון דאם יעבור עליהן קולמוס יהיה שלא כסדרן. אם נקלף ממקצת אורך אותיות הפשוטות (כגון וי) ונשאר רק רושם חלודה באותו מקום, צריכים לכסות חלק התחתון ולהראות לתינוק דלחור"ט את החלק העליון לראות אם נשאר בו שיעור אות (וראה הער' 28-29).

89. יש להודיע על כך לבעל התפילין בכדי שיבדוק התפילין לעיתים קרובות יותר, וראה הערה 98.

90. פסול וחייב להניח פעם חזרת.

91. בפרשיות ישנות כאשר פרשת והיה אם שמע או שמע והא"ש נפסלו מחמת יושן, ויש צורך להחליפן, מן הנכון להחליף כל הד' פרשיות, מכיוון שפרשת קדש והיה כי יביאך ג"כ עתידים ליפסל, ואז יהיה צורך להחליף שוב את הפרשיות והא"ש או שמע והא"ש (ע"פ שר"ע סי' ל"ב סעי' א').

92. מהני תיקון בזה, ולא הוי שלא כסדרן

3. חיזוק תגין בקלף שעיר⁹⁴.
4. תגין שנדבקו בחלק התחתון סמוך להאות. (משנת הסופר סי' ה' ס"ק קפ"ה)⁹⁵.
5. תיקון אותיות המותרות לתקון לאחר כתיבה, כגון ג' מ' ו'⁹⁶.
6. תגין שעל הלמ"ד⁹⁷.
7. חיזוק דיו שנתייבש מחמת יושן⁹⁸.

יז. הוצאתן מהבתים

1. יש להקפיד שלא להכניס לחלל הבתים מרצע או כל מכשיר חד בעת הוצאת הפרשיות⁹⁹.
2. כאשר הפרשי'ה מהודקת בתוך הבית¹⁰⁰.
3. כאשר הפרשיות נדבקו לבתים או שהפרשי'ה אינה יוצאת עקב בליטה אל תוך חלל הבית¹⁰¹.

ביאורים

94. בקלף שעיר מצוי שהתגין אינם שלמים, ויש לעבור עליהם ולתקנם.
95. ניתן להוסיף דיו ולהעבות קצת הגג ועי"ז יהיה לכל תג יציאה נפרדת, וראה הערה 50.
96. אות ג' - להאריך רגלה הימיני (מש"ב סי' ל"ו במשנת סופרים אות ג', ביאור הלכה ד"ה וגם), אות ט' - לכופף ראשו הימיני לתוכו (מש"ב שם באות ט', ביאור הלכה ד"ה ולא), אות יו"ד - להוסיף עוקץ דר"ת (מש"ב שם באות יו"ד, וראה הערה 20).
97. בפרשיות מהודרות, יש להדר שיהיו שתי תגין על ראש הלמ"ד, ושהימיני יהיה יותר גדול מהשמאלי (וראה הערה 53).
98. ניתן לחזק הכתב ע"י חומר המחזק, ועי' בשו"ת הר צבי (חלק יו"ד סי' רכ"ט).
99. על ידי הכנסת מרצע לבתים בכדי להוציא את הפרשיות, קורה שהמרצע חודר אל תוך הפרשי'ה, ופוסל אותה.
100. אין להשתמש כלל ע"י כל מכשיר שהוא בכדי להוציא את הפרשיות, אלא ע"י הכאת הבתים עד שהפרשי'ה יוצאת לעבר פי הבתים.
- כמו כן יש להיזהר בעת הכנסת הפרשיות, שלא להכניסם בדוחק, מכיון שאז עלול הדיו להיסדק בקמטים.
101. יש להיעזר במומחה שיוציא את הפרשיות בשלימותן.

חלק ב'

הבתים

א. סוג הבתים¹⁰².

1. פשוטים - שלא מעור אחד (כולל פשוטים מהודרים). (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ח מש"ב ס"ק קע"ב, קסת הסופר סי' כ"א סעי' ג', קול יעקב סי' ל"ב אות קע"ד)¹⁰³.
2. בהמה דקה - מעור אחד. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ח)¹⁰⁴.

ביאורים

חת"ס שם כתב: דבתפורות קרוב להכשיר ודבוקות קרוב לפסול. והב"ח פוסל בדבוקות והח"א מקיל.

וז"ל הקול יעקב: בכל גוונא יש לאסור בין בתפירה בין בדבק, אלא צ"ל דווקא עור אחד שלם, בין לשל ראש ובין לשל יד וכו', ובהמשך שם כתב: כל האיש הירא וחרד לדבר ה' צריך לחקור ולדרוש בקנייתו תפילין שמא הוא מחתיכות מדובקים ולא יכניס עצמו בספק מחלוקת הפוסקים והפך דעת מרן ז"ל מפני הכסף שמוכרים המדובקים בזול כו' ויש לב"ד לחקור ע"ז כי יש בני אדם אשר אין יודעים בין ימינם לשמאלם וסוברים שהוא כשר אליבא דכולי עלמא וכו'.

104. כשר לכל הדיעות.

102. עור הבית צריך להיות מעור בהמה חיה ועוף טהורים (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ז). שיטת הרמב"ם דעור הבית לא בעי עיבוד כלל, אבל רוב הפוסקים חולקים עליו ומצריכים עיבוד וגם לשמה (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"א). ולא יעשנה ע"י אשה וקטן (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ג).

עיבוד הבתים נעשה ע"י השרייה בסיד. העירובב שנעשה כל יום למשך מספר ימים ניתן לעשותו בחבית המסובבת ע"י כח חשמלי, ובחבית המסובבת ע"י כח אדם בעבודת יד, ומכיוון ועיבוד הבתים צריך להיעשות לשמה, קיים הידור בבתים עבודת יד (מיוחד).

103. ובקסת הסופר כתב וז"ל: וצריכין להיות דווקא מעור אחד ממש ולא מהני בשנעשו מחתיכות תפורות יחד. ובהגהות

3. בהמה גסה - מעור אחד ללא חיוזק פנימי הנקרא פוטער¹⁰⁵.
4. בתים בתפילין דר"ת קטנים מתפילין דרש"י. (קסת הסופר סי' כ"ו סעי' ד', מש"ב סי' ל"ד ס"ק ה', קול יעקב סי' ל"ד אות כ')¹⁰⁶.
5. שימוש רבה (בן איש חי פ' וירא, קול יעקב סי' ל"ד אות ד', ועי' ילקוט הסופר סי' כ"ו סעי' א' ד"ה ובענין)¹⁰⁷.
6. כל הבית מעור אחד ללא תוספת (מקשה)¹⁰⁸.
7. תוספות עור בתיתורא (מקשה ב'). (ברוך שאמר תיקון תפילין עמוד קע"ה, מלאכת שמים כלל י"ט בחכמה סעי' ז')¹⁰⁹.
8. בתים מתפילין של רש"י להחליפם לתפילין של רבינו תם וכן להיפך¹¹⁰.

ב. נתקלקלו הבתים

1. בבתים בהמה גסה - מאחורי המעברתא. (דעת תורה סי' ל"ג סעי' א' בד"ה ועי' שואל ומשיב)¹¹¹.

ביאורים

שהוא מימין הקורא וי"א שהוא מימין המניח, ויש עוד דיעות בזה.

108. כל עובי התיתורא נעשה מעור אחד ואין כלל הוספת עור בכל עובי התיתורא.

109. יש להקפיד שלא להוסיף עור בין הקמטים של התיתורא העליונה, אך ניתן להוסיף עור בין התיתורא העליונה לבין התיתורא התחתונה, כדי לעשותו עבה וחזקה.

110. ראה דברינו בהערה 231, ואם הניח פרשיות ישנות בבית חדש, נתקדש הבית בקדושת הפרשיות ואסור להחליפם (ילקוט

הסופר סי' כ"ה סעי' ד' ד"ה לקח).

111. בבתים ישנים מבהמה גסה כאשר העור בגב המעברתא אינו עבה דיו, ונעשה

105. עמיד לשנים רבות וניתן לתיקון אם נתקלקל ריבוען או הפינות, ולכן הבתים המומלצים ביותר הינם מבהמה גסה.

106. כתב בקסת הסופר ח"ל: אין לעשות סימנים של אותיות בגופי התפילין להכיר בין של רש"י לשל ר"ת אלא ימציאו להם סימניות אחרות שיהיה בהן טביעת עין וסימנים מובהקים בגדלן ובקטנן של בתים או ברצועותיהן כו'. וכתב בפרי עץ חיים דע"פ הסוד צ"ל תפילין דר"ת קטנים משל רש"י, וכן נוהגין.

107. בעניין תפילין דשימוש רבא, הבתים צ"ל דווקא אצבעיים על אצבעיים, ובעניין סדר הנחת הפרשיות בבתים, יש אומרים

2. בתים מבהמה דקה - חורים בפינות. (עי' קסת הסופר סי' כ"ד סעי' ב' ובלשכת הסופר ס"ק א', ועי' בביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ל"ח סוף ד"ה יעשה, ועי' דעת תורה סי' ל"ג סעי' א' ד"ה ועי' שואל ומשיב)¹¹².

3. בתים מבהמה דקה - מתחת לבתים. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק ר"א, קול יעקב סי' ל"ב אות ר"א)¹¹³.

ג. ריבוע¹¹⁴.

1. האם הקציצה מרובעת למטה ולמעלה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קע"ג וס"ק קע"ח, קסת הסופר סי' כ"א סעי' ו')¹¹⁵.

ביאורים

טוב להדר בזה לצאת דעת המתמירים בזה שער התיתורא יהיה מעור אחד עם הקציצה].

114. תפילין בין של ראש בין של יד - הלכה למשה מסיני שיהיו מרובעות (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט). וצריך להיעשות לשמה, ולא יעשנה ע"י אשה וקטן (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ג ביאור הלכה סי' ל"ט סעי' ב' ד"ה בכל תיקון). אופן עשיית הריבוע הוא ע"י מכרסם (פרייזער) המופעל ע"י חשמל, כאשר הזות הבית נעשית ע"י כח אדם, ויש מהדרין להפעיל גם את המכרסם ע"י כח אדם הנקרא "ריבוע רגל".

115. הקציצה הוא החלק העליון של הבתים, ואם אינו מרובע כהלכה פסול (מש"ב ס"ק קע"ג וס"ק קע"ח) ומדידתן צריך להיות מדויק ביותר (מש"ב ס"ק קע"ה). מעיקר הדין מדידת הריבוע נעשית ע"י העין וקלקולו צריך להיות נראה לעין, אך כבר קבעו בזמנינו כי שיעור מילימטר אחד נראה לעין.

קרע המפריד בין חלק העליון לחלק התחתון ניתן להקל ולדובקו בדבק, היות וחלק המעברתא קל יותר, (ועי' משנת הסופר סי' כ"א ס"ק י' אי דבק הוי כתפירה).

112. בלשכת הסופר כתב דצריכים להשגיח ע"ז כי שכיח היא שהקרנות משתחקות ונעשים שמה נקבים, ומביא שם מספר שנות חיים חלק סת"ם שנשאל ע"ז והשיב לפסול אפי' להמכשירין תפילין משתי עורות, וכן בדעת תורה בשם שו"ת שואל ומשיב מחמיר בזה. ובביאור הלכה כתב דאפי' אם נעשה נקב קטן בהעור במקום הריבוע כמו שרגיל, אפי"ה לא אבד ממנו שם עור אחד ע"ז, ואפי' אם נתקלקל הריבוע ע"ז מהני תיקון אח"כ, (ועי' מש"ב סי' ל"ג ס"ק ו').

113. כאשר נתקלקל חלק מהתיתורא שבבתים דקות מעור אחד, ניתן להוסיף לכתחילה תיתורא מעור אחר שאינו עור אחד עם הקציצה, וכן כתב בקול יעקב שכן הוא מנהג בגדאד לכתחילה. [ומ"מ אם אפשרי

2. האם התיתורא מרובעת למטה ולמעלה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קע"ז, קסת הסופר סי' כ"א סעי' ו')¹¹⁶.
3. חתך בין סוף התיתורא למעברתא. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ד, מש"ב ס"ק קע"ז וס"ק ר"ג, קסת הסופר סי' כ"א סעי' י"א)¹¹⁷.
4. ריבוע בכל גובה הבית. (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ל"ט ד"ה נתקלקל ריבוען, מש"ב ס"ק קע"ח)¹¹⁸.
5. ריבוע בכל גובה התיתורא. (תיקון תפילין דף קע"ה ד"ה ואז, לבוש סי' ל"ב סעי' מ"ד, ועי' מנחת יהודה וירושלים סי' א' אות ב')¹¹⁹.
6. אם ריבוע הבתים כמו קונום. (מקדש מעט סי' ל"ב ס"ק קס"ד בשם הדעת קדושים, ועי' ילקוט הסופר סי' כ"א סעי' ו' ד"ה תפילין)¹²⁰.
7. כאשר חסרון בריבוע הקציצה או התיתורא נתמלאו ע"י דבק או טיח. (קסת הסופר סי' כ"א סעי' י"ד, שו"ת מנחת יצחק חלק ו' סי' א')¹²¹.
8. כאשר ריבוע הבית נעשה ע"י ציפוי טיח. (קסת הסופר סי' כ"א סעי' י"ד, מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ח, שערי תשובה ס"ק כ"ז בשם שו"ת נודע ביהודה)¹²².

ביאורים

116. גם התיתורא צריכה להיות מרובעת, וראה הערה 115.
117. מעברתא דתפילין הללמ"ס, אך צריך לעשות היכר בין המעברתא לתיתורא, ועל כן יש לחתוך בין התיתורא והמעברתא כדי שיהא ניכר ריבוע התיתורא, ואם אין חתך אין ניכר ריבוע התיתורא, ופסול אפי' בדיעבד.
118. הריבוע צריך להיות בכל גובה הבתים אפילו אם הבתים גדולים מאוד.
119. גם עור התוספת שבין התיתורא העליונה להתיתורא התחתונה צריך שיהיה מרובע.
120. כאשר הריבוע העליון הולך ומתרחב בשווה מכל צדדיו כלפי מטה, יש מקום להכשירם, ונראה שה"ה בתיתורא. אך אם מתרחב הרבה ונראה כמגדל אין להכשיר.
121. חייבים לתקנם. ואופן התיקון המהודר הוא לסגור הפגימה ע"י עור הבית עצמה. וז"ל המנחת יצחק: תבנא לדינא בקמטים באמצע הסוכב, המכשיר בסתימה בדבק מעור יש לו על מי לסמוך. אבל בהקצוות ומכ"ש בזויות, לכתחילה יסתמו מעור גופי'ה, וכאמור שכ"ז מעיקרא דדינא, אבל למעשה צויתי להמומחים שכל פעם ידבקו בעור, וכ"ז בנוגע לכתחילה, אבל במה שעשו אין להוציא לעז כנלע"ד.
122. אם ריבוע הבית או התיתורא הושלם

9. אם רוחב כל הארבע בתים של ראש שווים. (רמ"א סי' ל"ב סוף סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קפ"ב, קול יעקב סי' ל"ב אות קפ"ב)¹²³.

10. אם ריבוע הקציצה כנגד ריבוע התיתורא. (הדר תפילין פרק ד' הערה 9)¹²⁴.

ד. נתקלקל ריבוען

1. פינות הבתים שנפגמו - בזוויות הקציצה ובזוויות התיתורא. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קע"ט, ק"פ וקפ"א)¹²⁵.

2. פגימה בבתים (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ל"ט ד"ה נתקלקל ריבוען, ביאור הסופר סי' כ"א סעי' ו' ד"ה מצומצם)¹²⁶.

3. קלקול הריבוע ע"י פתיחת הפרודות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קע"ט, שערי תשובה סי' ל"ב ס"ק כ"ו)¹²⁷.

4. בתים בהמה דקה - ריבוע התיתורא התחתונה. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ז)¹²⁸.

ביאורים

מלימטר אחד, ואף שקלקול הריבוע נמדד בעיקר ע"י ראיית העין וכאן נראה ברור הפגימה אפי' כשהוא פחות מכדי חגירת הציפורן, מ"מ אין לפסול עבור זה.¹²⁷ אם נפרדו ד' הבתים זה מזה, ועי"ז נתקלקל ריבוען יש לתקנם, ואין צורך להניח תפילין פעם חוזרת אם נמצאו כן (עי' ביאור הסופר סי' כ"ד סעי' ג' סוף ד"ה אם נתקלקל). ובשערי תשובה מביא דברי הברכי יוסף בשם בית יהודה (חלק ג' סי' פ"ח) שאם מחמת אויר שבין הבתים כשמתייבש העור מתרחבים הבתים, וכשיהדקם ימצא הריבוע מכוון, כשרים עי"ש.

¹²⁸. התיתורא התחתונה בתפילין מבהמה דקה הינו רק העור הדק העוטף את הבתים,

ע"י ציפוי שכבת טיח, פסול, וחייב להניח פעם חוזרת.

¹²³. יעשה כל הד' בתים בשווה שלא יהא אחד גדול מחבירו. ועי' בקול יעקב שזה רק למצוה משום נוי התפילין.

¹²⁴. נושא ונותן בדברי החזו"א המובאים בספר עמק ברכה, ולמסקנה נראה שזה תלוי במידת השינוי עי"ש.

¹²⁵. אם נתקלקל הריבוע עי"ז, פסול, ושיעורו מעט יותר מחגירת הציפורן (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ל"ט ד"ה נתקלקל ריבוען) וגם זה תלוי בראיית העין. ובבתים מבהמה דקה ראה הערה ¹¹².

¹²⁶. פגימה בבתים שיעורה מעט יותר מחגירת הציפורן, וגם בזה יש שהקילו עד

5. אם נתעקם התיתורא ועי"ז נראה שאינו מרובע. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קפ"א)¹²⁹.

ה. שי"ן הבתים¹³⁰

1. אם השי"ן בולט מהבתים. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ב, מש"ב ס"ק ק"צ, קסט הסופר סי' כ"א סעי' ח')¹³¹.

ביאורים

יעשנה ע"י אשה וקטן (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ג, ועי' בביאור הסופר סי' כ"ב סעי' ד' ד"ה התפילין). אופני עשיית השי"ן: אופן א' - מציירים ציור מדויק של צורת השי"ן הדרושה על הבית, מבליטין צורת השי"ן ע"י דחיקה בידו מצידי הדפנות, ובכדי לייפות השי"ן לוחצים השי"ן לתוך דפוס. אופן ב' - מבליטים השי"ן ע"י דפוס, ולאחר מכן מבטלים את השי"ן ע"י דחיקתה חזרה, ושוב מוציאים אותה ביד ע"י דחיקה, ומחזירים אותה שוב לדפוס כדי לייפותה.

ובכדי לצאת מן הספק: באופן א' - שמא השי"ן שבדפוס לא הי'ה מכוון בדיוק כנגד השי"ן שנמשכה ביד, ולפי אופן ב' - שמא השי"ן שבדפוס לא נתבטלה לגמרי, נוהגין האומנים המהדרים כפי שמוכא המנהג מעיה"ק ירושלם, לקלקל השי"ן מצורתה ההלכתית במקום הפוסל, ואת מקום הקלקול מתקנים ביד, ונקרא "הכשר שי"ן" (עי' בספר דעת תורה סי' ל"ב סעי' מ"ב בהגהות הספר).¹³¹ השי"ן צריך להיות בולט מדופן הבית, ואם נתקלקל ואינו בולט פסול, וחייב להניח פעם חוזרת. וצריך לתקנו מחדש.

ולכן נמצא לפעמים [אף בתפילין חדשות] שאע"פ שהכיסוי התחתון הסוגר את הבית שלם בפינות, אך העור הדק אינו מגיע עד לפינות, ופסול.

129. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, אף שבעצם הוא מרובע, ובביאור הסופר (סי' כ"א סעי' ו' ד"ה ורוחב הבתים) מלמד זכות בזה.

130. שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני שיעשה בעור הבתים של ראש כמין שי"ן בולטת מקמטי העור, אחד מימינו ואחד משמאלו, של ימין המניח של ג' ראשים ושל שמאל המניח של ד' ראשים (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ב).

ובט"ז (שם ס"ק ל"ה) כתב וז"ל: זה רמז לכתב הלוחות שהיתה כתובה משוקעת, שנאמר חרות על הלוחות, הרי שכל האותיות היו מן האויר, נמצא שיש לשי"ן ארבע דפנות לשלשה אוירות, והוא של ד' קמטין שנעשו שם ג' אוירות, ועוד יש לנו כתב ס"ת שהי'ה בולטות וכנגדם עושים שי"ן של ג' ראשים וכו' עכ"ל.

שי"ן הבתים צריך להיעשות לשמה, ולא

2. האם השי"ן מודבק על הבתים. (קסת הסופר סי' כ"א סעי' ח' ובלשכת הסופר ס"ק ח', מש"ב סי' ל"ב ס"ק קצ"ב)¹³².
3. האם חוד השי"ן מגיע לתיתורא. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ג, מש"ב ס"ק קצ"ז ובביאור הלכה ד"ה חריץ, קול יעקב סי' ל"ב ס"ק קצ"ו)¹³³.
4. האם יוד"י השי"ן נוגעים למטה בגוף השי"ן. (רמ"א סי' ל"ב סעי' מ"ג, מש"ב ס"ק קצ"ח, קול יעקב סי' ל"ב אות קצ"ז)¹³⁴.
5. האם השי"ן נעשתה כדוגמת השי"ן ההלכתית שבסת"ם. (עי' מש"ב סי' ל"ב ס"ק קצ"א וס"ק קצ"ח, ביאור הלכה סעי' מ"ג ד"ה צריך ליגע, קול יעקב סי' ל"ב אות קצ"ח)¹³⁵.
6. האם נוסח השי"ן כנוסח הפרשיות. (מקדש מעט סי' ל"ב ס"ק קצ"ה)¹³⁶.
7. זהירות מ"חק תוכות". (קול יעקב סי' ל"ב אות קצ"ב, משנת הסופר סי' כ"א ס"ק ל"ד)¹³⁷.
8. שראשי השי"ן לא יגיעו לגג הבתים (קלקול הריבוע)¹³⁸.

ביאורים

קצ"ג). (ובספר נזר שרגא להגה"צ ר' שרגא פייביל פרנק זצ"ל פרק ה' כתב: דיש להדר לעשות השי"ן עם זיונים, ושירדע ומפורסם לאנשי ירושלים, שבירושלים היו נוהרים תמיד בזה, ורק בזמן האחרון בטלו כמה את זה עי"ש).

136. יש בכך הידור.

137. כאשר נעשה ריבוע הבית לאחר עשיית השי"ן או בשיפוץ כללי של הבתים אין להוריד מעובי השי"ן הבולטת יותר ממה שהוציא ביד, שאז נשאר רק חלק השי"ן שנעשה ע"י חק תוכות. ובדיעבד אם נעשה ע"י חוק תוכות אין לפסול התפילין.

138. אם מגיעים ראשי השי"ן לגג הבתים נמצא הריבוע מקולקל.

132. אם נעשה צורת השי"ן מקלף והודבק על הבית פסול, וחייב להניח פעם חוזרת (ועי' לשכת הסופר סי' כ"א ס"ק ח').

133. בדיעבד כשר גם אם אינו מגיע לתיתורא.

134. היו"ד שבשי"ן צריך ליגע למטה בשולי השי"ן, בין בשי"ן של ג' ראשין ובין בשי"ן של ד' ראשין, ואם אינם מחוברים בגוף השי"ן פסול, וחייב להניח פעם חוזרת.

135. ידקדק לעשות שי"ן הכשירה בכתיבת סת"ם ולא שלשה קוים בעלמא, דיש פוסקים דס"ל שהוא לעיכובא, (ועי' במשנת הסופר סי' כ"א ס"ק ל"א). וכן יש לדקדק לעשות לה תגין (ברוך שאמר הג"א כ"א, מש"ב סי' ל"ב ס"ק

9. אם שי"ן של ימין המניח של שלשה ראשים, ושמאל המניח של ארבע ראשים. (רמ"א סי' ל"ב סעי' מ"ב)¹³⁹.
10. אם שני השיני"ם הם של 3 ראשים או של 4 ראשים, או חסר שי"ן אחד. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קצ"ה, קול יעקב סי' ל"ב אות קצ"ה)¹⁴⁰.

ו. פרודות בין הבתים¹⁴¹.

1. הדבקת הפרודות בבתים פשוטים (לא ניתן לתיקון). (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ב, לשכת הסופר סי' כ"א סעי' ג')¹⁴².
2. פרודות בבתים מעור אחד. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ב)¹⁴³.

ז. חריצים

1. האם נראים חריצים בבית ראש. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ', מש"ב ס"ק קפ"ז)¹⁴⁴.
2. אם החריץ החיצוני נעשה רק בצבע, או בטיח (נבדק בש"כ או עפ"י

ביאורים

שמקיל כשמדובר רק בחלק התחתון. (ועי' בספר הרר תפילין פרק ד' הערה 1 מש"כ בזה).

143. נוהגים לתת דבק בחלק התחתון שבין ארבע הבתים של ראש כדי שלא יתקלקל הריבוע ע"י פתיחת הפרודות. אך יש המהדרין שלא לתת דבק כלל בין הבתים (פרודות), ועי' בספר מנחת יהודה וירושלים סי' ב'.

144. צריך שיהיה נראה החריצין מבחוץ, ואף שמבפנים יש ד' בתים וכל פרשה ופרשה מונחת בבית בפני עצמו לא מהני אם אין ניכר החריצין מבחוץ, והבתים פסולים וחייב להניח פעם חוזרת.

139. כן הוא עיקר הדין, ואם היפך אינו נפסל ע"ז.

140. פסול, וחייב להניח פעם חוזרת.

141. ארבע הבתים של ראש צריכים להיות פרודים זה מזה (עי' מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ב).

142. תפילין שנעשו משני עורות, הדבק בין הפרודות פוסלם, דממ"נ אם אנו חושבים את הדיבוק לעור אחד, א"כ אין לנו אלא בית אחד ובתוכו ד' מחיצות, שפסול, ואם אין הדבק עושה אותו לעור אחד א"כ נמצא שהתפילין נעשו משני עורות, ופסולים. ועי' בביאור הלכה (סי' ל"ב סעי' מ' ד"ה חריץ)

בקשה). (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ', מש"ב ס"ק קפ"ח, ביאור הלכה ד"ה חריץ, מקדש מעט סי' ל"ב ס"ק ק"ע, קול יעקב סי' ל"ב אות קפ"ח)¹⁴⁵.

3. חריץ שנראה מבחוץ אינו כנגד האמיתי שמפריד בין בית לבית. (משנת הסופר סי' כ"א ס"ק י"ד)¹⁴⁶.

ח. שחרות הבתים¹⁴⁷

1. האם הבתים שחורים. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ', מש"ב ס"ק קפ"ד, מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ב, קסת הסופר סי' כ"א סעי' י"ב, ועי' בדעת קדושים סי' ל"ב ס"ק נ"א)¹⁴⁸.

2. שחרות הבתים לשמה. (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ב, קול יעקב סי' ל"ב אות קפ"ה ובסי' ל"ג אות ט"ו)¹⁴⁹.

3. שחרות במקום חתך המפריד בין התיתורא והמעברתא. (זכרון אליהו עמוד שמ"ד)¹⁵⁰.

ביאורים

הסופר (סי' כ"א סעי' י"ב ס"ק מ"ג) שמחלק בין נתלכנו לגמרי ללא נתלכנו לגמרי. ובדעת קדושים החמיר דדוקא כשעדיין נשאר רוב שחרותן ניתן להניחם כשיש טירחא לבקש סופר אומן לתקנם.

149. אם לא השחיר הבתים לשמה, לדעת האומרים שהשחרות מעכב, פסול, ולדעת האומרים דאינו מעכב, כשר בדיעבד, והכרעת המש"ב דבדיעבד כשר אם לא השחירן לשמה.

יש לזהר בציבעת הבתים שלא לצבוע בצבע נזולי, בכדי למנוע חדירת הצבע לתוך הבתים ולפסילת הפרשיות וראה הערה 86. 150. יש להשחיר גם במקום החתך שבין התיתורא והמעברתא.

145. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ואם התריץ אינו שווה רק בחלק התחתון של הקציצה כשר.

146. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ובאופן שהתריץ החיצוני אינו כנגד התריץ הפנימי רק בחלק התחתון כשר.

147. עור הבתים מצוה לעשותו שחור (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ'), ויש פוסקים שסוברים דהוא הלכה למשה מסיני (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קפ"ד).

148. פליגי בזה הפוסקים לעניין אם כשר בדיעבד, ויש להחמיר אם לא במקום דלא אפשר (מש"ב שם, ובסי' ל"ג ס"ק כ"ב כתב דלרוב הפוסקים שחרותו הוא למצוה בעלמא ולא לעיכובא), ולעניין הנחה חוזרת עי' משנת

4. האם שי"ן הבתים שחורים. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קפ"ג)¹⁵¹.

5. כתמים בהירים בצבע הבתים¹⁵².

מ. חציצה

1. אם יש מדבקה מתחת לבתים. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ד', מש"ב ס"ק י"ד)¹⁵³.

2. קשירת יוד ע"י חוט שעובר מתחת לבית. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ד', מש"ב ס"ק י"ד)¹⁵⁴.

3. קשירת יוד ע"י גיד שעובר מתחת לבית. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ב' מש"ב ס"ק י' וס"ק י"ד, שערי תשובה ס"ק ד')¹⁵⁵.

4. צבע מתחת לבתים. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ד', מש"ב ס"ק י"ד)¹⁵⁶.

5. לכלוך או שומן מתחת לבתים. (כנ"ל, ועי' שערי תשובה סי' כ"ז ס"ק ה')¹⁵⁷.

ביאורים

פעם חוזרת (עפ"י מש"ב ס"ק י"ד). ולכן נוהגין להעביר החוט דרך מעבר המעברתא דאז ליכא חשש לכו"ע (ילקוט הסופר סי' כ"ג סעי' ה' ד"ה יש נוהגים).

156. צבע שיש בו ממשות מהווה חציצה ופוסל וחייב להניח פעם חוזרת.

תפילין שמושחין תחת התיתורא במין חומר צלול ושקוף (שרלק), ויש בה ממשות, בכדי שלא ישלוט בהם הזיעה, יש מי שמכשיר, ויש פוסלים (עי' ילקוט הסופר סי' כ"א סעי' י' ד"ה תפילין).

157. ראה הערה 156. ובספר אורחות חיים

(סי' כ"ז ס"ק ג') בשם ספר מור ואהליות (דף ע"ב) כתב דיש להקפיד לכתחילה אפי' על זיעה וכדו' שיש על התיתורא דיש בזה חשש חציצה והיא ביזוי מצוה, ולכן רצוי לנקות תחתית הבתים ע"י נייר זכוכית וכדו'.

151. במש"ב שם: וכ"ש שידקדק שהשי"ן יהיה שחור עכ"ל. ודבר זה שכח שיורד השחרות עקב חיכוך השי"ן בנרתיק הבית.

152. מצוי בבתים חדשים וכן בבתים שלאחר שיפרץ, שחומר הנמצא בצבע מוציא לבנונית מעל הצבע, וניתן לבטל הלבנונית ע"י שמן (רצוי שמן פרפין).

153. לא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבשרו, לא שנא של יד ולא שנא של ראש (שו"ע שם), ואפילו חציצה כל דהו (מש"ב שם). ואם יש חציצה חייב להניח פעם חוזרת.

154. ראה הערה 153.

155. ראוי לבטל מנהג זה (מש"ב ס"ק י'), ועי' בשערי תשובה (ס"ק ד') שאם החוט של גיד עובר מתחת למעברתא אולי אין שם חשש של חציצה וצ"ע. ובדיעבד אין להניח

חלק ג'

הרכבת התפילין

א. הנחת הפרשיות בבתים

1. פרשי'ה של יד שהוכנסה בארבעה קלפים נפרדים. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ז וברמ"א שם, מש"ב ס"ק רי"ט)¹⁵⁸.
2. תפילין של רש"י שהוכנס כר"ת וכן להיפך. (שו"ע סי' ל"ד סעי' א', מש"ב ס"ק א', קסת הסופר סי' כ"ב סעי' א')¹⁵⁹.
3. האם הפרשיות מונחות בסדרן. (שו"ע סי' ל"ד סעי' א', מש"ב ס"ק א', קסת הסופר סי' כ"ב סעי' א', קול יעקב סי' ל"ד אות ב')¹⁶⁰.

ביאורים

159. סדר הנחת הפרשיות בבתים: מימין הקורא, לרש"י - קדש, והכ"י, שמע, והא"ש, ולר"ת - קדש, והכ"י, והא"ש, שמע, (הוויות להדדי). ואם הפרשיות לא הוכנסו כסדר הנכון פסולים, וחייב להניח פעם חוזרת.

160. הפרשיות צריכים להיות מונחות בבתים כסדרן הנכונה, ואם הפרשיות אינם מונחות בבתים כסדרן הנכונה, פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ולכן אע"פ שסדר ההכנסה אינו מעכב, מ"מ ראוי ונכון להכניסם לפי הסדר ועי"כ בודאי שלא יוחלף מקומן, (ועי' בשו"ת תשובות ומנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א (ח"ג או"ח סי' ח"י

158. אפילו אם הוכנסו בד' בתים נפרדים אם כסה אותם בעור ונראים כבית אחד, כשר. וברמ"א: והמנהג לדבקים בדבק, ובקול יעקב (סי' ל"ב אות רכ"א) מיקל אף אם לא דבקים, ועי' בביאור הלכה (סי' ל"ד סעי' א' ד"ה סדר הנחתן), ובמש"ב: דאף לאחר שכתב בד' קלפים נפרדים מותר לכתחילה לדבקים. ועי' בביאור הסופר (סי' כ' סעי' א' ד"ה והמנהג) שכתב דמשו"ת קרן לדוד (סי' ח') ומביאור הלכה (סי' מ"ב סעי' א' ד"ה ואם היו), ומברכי יוסף משמע שזה רק בדיעבד, ועכ"פ לשיטתם נחסר בהם מההידור ומצוה מן המובחר, שלכתחילה יש להדר אחריו, ועי' בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד או"ח סי' ח"י).

4. אם הפרשיות מונחות בשכיבה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ה, מש"ב ס"ק רי"ג וס"ק רט"ז, קול יעקב סי' ל"ב אות רי"ד)¹⁶¹.
5. אם הפרשיות מונחות הפוך. (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' מ"ז ד"ה יהיה הגליון, שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' ע' בקונטרס אחרון ס"ק ט"ו)¹⁶².
6. אם פרשי' מתחת לגובה הקציצה. (של"ה במסכת חולין דף פ"ג)¹⁶³.
7. אם פרשי' יורדת כלפי מטה אל תוך חלל תוספת התיתורא. (קול יעקב סי' ל"ב ס"ק רי"ג)¹⁶⁴.
8. לחתוך מהפרשה כשאני נכנסת להבתים. (ביאור הסופר סי' כ"ה סעי' ג' ד"ה וכן אסור, ובילקוט הסופר שם ד"ה פרשיות גדולות, ובשער הציון שם אות ד')¹⁶⁵.

ביאורים

- אות ט"ז, וח"א סי' ל"ה) שכתב דמדינא יש לנהוג כן).
161. כשהפרשיות מונחות בבתיים בשכיבה אין לפסול בדיעבד.
162. כשהפרשיות מונחות הפוכות בבתיים פסול אף בדיעבד, וחייב להניח פעם חוזרת.
163. כתב השל"ה: ד' פרשיות של תפילין של ראש צריכים להיות מונחים בד' בתיים, על כן נראה לי שיש למחות באלו העושים הפרשיות גדולות מאד באופן שהפרשיות אינם מונחים כולם בבתיים, רק מקצת הפרשיות הם בתוך התיתורא עכ"ל. יש מפרשים כוונת השל"ה רק בתפילין של ראש, ויש מחמירים גם בשל יד.
- לכן נוהגים למלאות חלל הבית בקלף או ברצועה כדי שהפרשי' לא תרד למטה מהקציצה (עי' שבט הקהתי ח"ב אור"ח סי' ל"א).
- ויזהר שלא ליקח רצועה שהיתה בשימוש בתפילין, כדי שלא להוריד מקדושתן (שבט הקהתי ח"ג אור"ח סי' ל').
164. הקול יעקב (שם) מביא בשם שו"ת זבחי צדק (חלק ב' סי' י"ב) דפסול. ואם הדביק התוספת עור לתיתורא העליונה קודם הכנסת הפרשיות, ניתן לצרף שיטת המקילים בכגון זה דדבק הוי חיבור, וכשר, וכן נוהגין.
165. בפרשיות גדולות שאינם נכנסים להבתים, יש מקום להקל לחתוך הגליון המיותר, אם המצב הוא דאם לא נתיר לו אז יבוא לידי גניזה, וזה אמור בפרשיות ישנות שכבר הונחו, אבל בחדשים קיל טפי. ועי' גם בשו"ת שבט הקהתי (אור"ח סי' ל') שמביא בשם שו"ת מהרש"ג ושו"ת משנה שכיר, להתיר לחתוך מהגליונות כשהם גדולים מדאי, דהוי כאילו התנו לקצצו עי"ש.

9. אם פרשי'ה מגולגלת מתחילתה לסופה. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק ר"ד, ביאור הלכה סעי' מ"ד ד"ה יגלגל)¹⁶⁶.

10. האם גליון הריק שבתחילת הפרשה בצד ימין של הקורא. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק רט"ו, קול יעקב סי' ל"ב אות רי"ו בשם מאמר מרדכי אות מ"ב)¹⁶⁷.

ב. ממליתים¹⁶⁸.

1. האם הפרשיות עטופות במטלית. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ד, מש"ב ס"ק ר"ה, קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ב', קול יעקב סי' ל"ב אות ר"ג)¹⁶⁹.

2. אם הפרשיות עטופות במשהו אחר. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ד, מש"ב ס"ק ר"ז - ר"ז)¹⁷⁰.

3. אם כתוב על המטלית בכתב אשורית, כתב רגיל. (קול יעקב סי' ל"ב אות ר"ד)¹⁷¹.

4. רוחב המטלית העוטף את הפרשה. (ביאור הסופר סי' כ"ב סעי' ב' ד"ה וכורכה בקלף קטן)¹⁷².

ביאורים

166. בדיעבד כשר, מכיוון שגלגול הפרשי'ה מסופה לתחילתה הוא רק למצוה ולא לעיכובא. אם אין לו תפילין אחרים (ולענין ברכה עי' בקול יעקב שם, ובביאור הלכה סי' מ"ד ד"ה וכורכם).

167. צריך להיות סוף הגלילה שהוא ראש הפרשה ג"כ מצד ימין.

168. כריכת הפרשיות במטלית - לדעת הרמב"ם הוא הלכה למשה מסיני, ולשאר הפוסקים אינה הללמ"ס (קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ב', ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' מ"ד ד"ה וכורכן בקלף קטן).

169. לכתחילה צריך שיהיו הפרשיות עטופות במטלית של קלף, ואם לא כרכם לדעת הרמב"ם פסולים ולדעת הרא"ש כשירים, והכריעו הפוסקים דכשר בדיעבד

170. אם הפרשי'ה היתה כרוכה בבד, כשר. 171. וצריך שלא יהיה שום תמונת אות עליו.

172. עפ"י שיטת הרמב"ם כריכת המטלית הללמ"ס, ולכן די במטלית קטן, ושאר הפרשה יהא רואה את האוויר (אות אמת סי' ב'), ולשיטת המרדכי המטלית בכדי להגן ולשמור על הפרשה, ולשיטתו יש לכרוך המטלית על כל רוחב הפרשה. ונוהגין לכרוך על רוב רוחב הפרשה לצאת ידי כולם.

5. בעת הכנסת הפרשיות טוב להקפיד כי המטלית הסובב את הפרשיות של ראש יהא בולט לעבר פי הבתים¹⁷³.

ג. שערות¹⁷⁴.

1. האם השערות יוצאות מהבית. (שו"ע סי' ל"ב סוף סעי' מ"ד, קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ב', אמרי שפר כלל י"ח סעי' ב', קול יעקב סי' ל"ב ס"ק רי"ב)¹⁷⁵.

2. שערות מדי ארוכות יוצאות מחוץ לבית. (קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ב', מש"ב סי' ל"ב ס"ק רי"א, שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' ס"ט, מקדש מעט סי' ל"ב ס"ק ק"פ)¹⁷⁶.

3. האם השערות יוצאות מפרשת והי' אם שמוע. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק רי"ב, קול יעקב סי' ל"ב אות רי"א)¹⁷⁷.

ביאורים

להחמיר ולפתוח התפירות, להוציא השערות ולחזור ולתפור.

ויש להקפיד ששערות היוצאות מהבית מפרשת והא"ש שיהיו ממתחת להמטלית וממעל למטלית (ביאור הסופר סי' כ"ב סעי' ב' ד"ה שער זה, וראה 178).

176. חכמי הזוהר הזהירו ואמרו שיהי' קצת שער זה יוצא חוץ לבתים של ראש פחות מאורך שערות. (ובמגן אברהם (סי' ל"ב ס"ק ס"א) כתב דאין קפידא בזה, והאחרונים השיגו עליו בזה).

177. לכתחילה צריך שיצאו השערות מפרשת והא"ש לצד הפונה לפרשת קדש, בין בתפילין דרש"י ובין בתפילין דר"ת, ואם אינו יוצא מפרשת והי' אם שמוע אין צורך להניח פעם חזרת.

ובאמרי שפר (כלל י"ח סעי' ב' אות ו') כתב דיש לדקדק בשל רש"י לא לשום השיעור

173. וע"י כך יוכל להוציא בנקל הפרשיות מן הבתים.

174. כריכת הפרשיות בשער הוא הלכה למשה מסיני (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ד), וצריך לכורכן לשמה, אך בדיעבד אם לא כרכן לשמה אינו פוסל (קול יעקב סי' ל"ב אות ר"ה), וע"י שער הציון - משה"ס (סי' כ"ב אות י') שפוסל אפילו בדיעבד. ולא יעשנה ע"י אשה וקטן (ביאור הלכה סי' ל"ט סעי' ב' ד"ה בכל תיקון עשייתו).

175. בזה"ק פ' פקודי (דף רל"ז ע"ב, ובסולם אות של"ב-של"ג) כתב דיש לתת חלק בקדושת התפילין להס"א, כדי שלא יקטרג על האדם כשמתקדש בקדושת התפילין, כפי שעושים ביום הכיפורים בשעיר המשתלח, ולכן מוציאים קצת משער זה החוצה.

ואם נמצא שאין השערות יוצאות מהבית אין להניח פעם חזרת. ולגבי תיקון - יש

4. האם כל הפרשיות מגולגלות בשערות, מתחת למטלית ומעל למטלית. (רמ"א סי' ל"ב סעי' מ"ד, מש"ב ס"ק ר"ח - ר"ט)¹⁷⁸.
5. אם השערות מוחלפות בגידים או בדבר הדומה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ד, מש"ב ס"ק ר"ח, קול יעקב סי' ל"ב אות ר"ט)¹⁷⁹.

ד. תפירות¹⁸⁰

1. האם התפירה מרובעת בין למעלה ובין למטה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ט, מש"ב ס"ק קע"ז, ביאור הלכה ד"ה בתפרין)¹⁸¹.

ביאורים

ושער אדם כשר לכרוך בו דלכו"ע מן המותר בפ"ך היא (הגהות רעק"א סי' ל"ב סעי' מ"ד, ודעת תורה מהגאון מברעזאן או"ח סי' ל"ב סעי' מ"ד בשם שו"ת בשמים ראש סי' י"ט, ועי' בביאור הסופר סי' כ"ב סעי' ב' ד"ה מבהמה, שמפקק בדין זה).

180. הלכה למשה מסיני שיהיו תפילין נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים. התפירה צריך להיות לשמה, ולא יעשנה ע"י אשה וקטן (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ג), ובדיעבד אם עשאן שלא לשמה, לדעת המש"ב פסול, ולדעת הקול יעקב (סי' ל"ב אות ר"ל) כשר. ועי' בביאור הסופר (סי' כ"ב סעי' ד' ד"ה התפילין נתפרים).

181. תפילין בין ש"ד בין של יד הלכה למשה מסיני שיהיו מרובעות בתפרין וכו'. ואם אינן מרובעות פסולות וחייב להניח פעם חוזרת.

ואם חריץ התפירות בתיטורא התחתונה מפולש מעבר לעבר, אין כאן ריבוע בתפירות, ופסול (הגרמ"ש קליין).

תחת התפר האמצעי ההולך על התיטורא, אלא ישימם תחת התפר הראשון, ובשל ר"ת יניח השער תחת התפר האמצעי, ועי"ז יש היכר בין של רש"י לשל ר"ת, ואם לא ידקדק כן יוכל לצאת מכשל להחליף זה בזה. וראה הערה 106.

178. היות ויש פלוגתא האם צריך לכרוך השער על הפרשיה מתחת למטלית או מעל למטלית, נוהגין לקיים דברי שניהם. ואם יש רק מתחת למטלית או רק מעל למטלית אין לפסול. ואם הפרשיות אינם כרוכות בשערות כלל, פסולות, וחייב להניח פעם חוזרת.

179. אם הפרשיות אינם כרוכות דוקא בשיער דבר המותר בפ"ך פסולות. ונהגו לכרוך בשער עגל בכדי לכפר על מעשה העגל (שימושא רבה מובא בקסת הסופר סי' כ"ב סעי' ב'), או בכדי שיוכזר מעשה העגל ולא יחטא (שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' ס"ט, מש"ב סי' ל"ב ס"ק ר"י), ואם לא מצא של עגל כורך בשל פרה או של שור. ונוהגין ליקח משל זנב שהם ארוכים ונאותין לקשירה, ועוד שהוא חזק ואמיץ.

2. אם הבתים נתפרו ע"י גידים, או בדבר הדומה. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ט ובמש"ב שם, קול יעקב סי' ל"ב אות רכ"ה)¹⁸².
3. תפירת כל הבית בחוט אחד. (שו"ע סי' ל"ב סעי' נ"א, מש"ב ס"ק רל"א, קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ז', קול יעקב סי' ל"ב אות רל"ה)¹⁸³.
4. גודל החורים של התפירות. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק קע"ז)¹⁸⁴.
5. חורים שנעשו מחוץ למבלת ריבוע התפירות¹⁸⁵.
6. צורות התפירה השונות: רגיל, מכוונים, קלויזנבורג¹⁸⁶.

ביאורים

וזה יוצא - וכוונתו שאין קווי הריבוע שווים, ולכן מן הראוי שהחורים יהיו קטנים בכדי שלא יתקלקל ריבוע התפירות שהוא הל"מ. כאשר החורים גדולים, ניתן לתפור בגידים עבים או גידים כפולים. ובאופן שהתפילין תפורים והתיתורא מודבקת, והגידים דקים ויש צורך בתיקון התפירות, יש לחלק - אם הריבוע כשר במצב הזה ורוצה להדר, ניתן להוסיף גיד מבלי לפתוח את הבתים, ואם התפירות במצב זה אינם מרובעות ואינם כשירות, יש צורך בפתחת הבתים ולתפורם שוב לפני ההדבקה כנפסק בביאור הלכה (סי' ל"ב סעי' נ"א ד"ה יתפור, ועי' בביאור הלכה סי' ל"ב סעי' ג' ד"ה מקום שאין), וראה הערה 193.

185. אם חזור רחוק מהטבלה נמשך החוט מחוץ להריבוע ומקלקל את ריבוע התפירות.

186. רגיל: חוט או משיחה עובר בין בית לבית בשעת עשיית הבית, ויש שקושרים אותו עם הגיד שתופרים בו הבית. ואין חוט המפריד בין הבתים נראה מבחוץ.

מכוונים: גיד שתופרים בו הבית מעבירים אותו בין בית לבית בעת תפירת הבתים. וחוט המפריד בין הבתים נראה מבחוץ,

182. אם לא נתפרו בגידים פסולים, כנ"ל הערה 180.

לקיחתן מעקב השור שהם לבנים (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ט, מש"ב ס"ק רכ"ב, רכ"ד וסוף רכ"ה), ומנהג בגדאד ליקח הגידים שעל המתנים של הבהמה דגם הם לבנים (קול יעקב סי' ל"ב אות רכ"ד).

גיד שתופרים בו לדעת המ"א צריך שיהיה טורי לשמה, והא"ר ופרמ"ג מפקפקין בזה, ובקול יעקב מכריע דאין צריך הטוי"ה לשמה. ואם נתפרו בחוטים שנעשה מקלף, עי' שו"ע (סי' ל"ב סוף סעי' נ') ובמש"ב (ס"ק רכ"ז - רכ"ז).

183. במש"ב (שם) מובא כי הפמ"ג החמיר שלא לקשור חוט שנפסק בשעת התפירה, ורק באין לו גידים אחרים ניתן להקל, וכ"כ בקול יעקב, דאם אין לו גידים אחרים כדאי הוא הט"ז [שמתיר לקשור אפי' כשנפסק בשעת התפירה] לסמוך עליו.

184. במש"ב כתב וז"ל: יש להשגיח בעניין התפירה כי מחמת שהסופרים עושים נקבים גדולים קצת נמשך החוט לצדדין, ועי"ז אין התפירות שוות בריבוע, זה נכנס

7. אם שונתה צורת התפירה מהכנת הבתים¹⁸⁷.
8. האם חוט התפירה עובר בין בית לבית. (שו"ע סי' ל"ב סעי' מ"ז וסעי' נ"א, מש"ב ס"ק רי"ז וס"ק ר"ל, דעת קדושים סי' ל"ב סעי' נ"א, קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ו', קול יעקב סי' ל"ב אות רל"ג)¹⁸⁸.
9. חוט התפירה שהיה עובר בין בית לבית, ובפתיחת הבתים נפסק ממקום חיבורן מחוץ לבתים. (דעת קדושים סי' ל"ב סעי' נ"א ס"ק נ"ז)¹⁸⁹.
10. אם חסר תפירה אחת או שתי תפירות. (שו"ע סי' ל"ג סעי' ב' וברמ"א שם, מש"ב ס"ק י"ב, ביאור הלכה ד"ה להרמב"ם וד"ה לחוש, קסת הסופר סי' כ"ד סעי' ד', שו"ע הרב סי' ל"ג סעי' ב')¹⁹⁰.

ביאורים

שונים בין סוגי הבתים, ויש לעיין אם התפירה נעשית כהכנתה.

188. במש"ב מובא בשם הט"ז דאינו מעכב בדיעבד כשאין חוט התפירה עובר בין בית לבית, וכן מובא בקול יעקב, וראה הערה 186 ד"ה ובקונטרס.

189. כשנפסקו חוטין שבין הבתים ממקום חיבורן לבחור, אין חשש לכו"ע.

190. נקדעה תפירה אחת - כשר, ואין צריך להניח פעם חוזרת. ניתן לתקן מבלי להחליף את כל הגיד ומבלי לפתוח הבתים.

נקדעו שתי תפירות - להמש"ב ניתן להקל ואין צריך להניח פעם חוזרת, ולהקסט הסופר פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ובשו"ע הרב כתב דיש לחוש ולהחמיר, ורק במקום שא"א למצוא תפילין אחרים יש לסמוך על המקילים כדי שלא להתבטל ממצות תפילין. ולגבי אופן התיקון - לפי המש"ב ניתן להוסיף גיד מבלי לפתוח את כל התפירות, ולפי הקסת הסופר חייבים להחליף כל הגיד, וגם לפתוח את התיתורא

ובדרך זו הוא מהודר ביותר: א' - מכיוון דחוט המוכנס לבית בעת עשיית הבית יכול להיות בגובה המעברתא ולא בגובה הקציצה, ומטרת חוט התפירה הוא להפריד בין הבתים בגובה הקציצה ולא בגובה התיתורא. ב' - מלשון הראשונים משמע כי מטרת חוט התפירה היא בכדי שתראה ההפרדה בין הבתים ע"י הגיד.

ובקונטרס אות אמת (עמוד 27) מביא מפרי עץ חיים שער התפילין (פרק י') וז"ל: ומורי צווה שיעבירו הגידין בשעת התפירה מעבר לעבר להפסיק בהם באמצע החריצים בין בית לבית. ובסידור מ"ח תיקון תפילין (פרק ט' מ"ה) וז"ל: ויעביר חוט התפירה בעודו תופר בין בית לבית להפרידם.

קלויזנבורג: בשעת תפירת כל בית מארבעת הבתים מעבירים חוט התפירה בין בית לבית, ועי' בספר מנחת יהודה וירושלים בסוף סי' ג', צורת תפירות הבתים.

187. תורים הנעשים להעברת חוט התפירה

11. אם יש י"ב תפירות. (שו"ע סי' ל"ב סעי' נ"א וברמ"א שם, קסת הסופר סי' כ"ב סעי' ו', ועי' בלשכת הסופר ס"ק ב')¹⁹¹.

12. בית פשוט שעשוי מעורות מודבקים ומהדקין הקציצה בתוך הארובה של התיתורא, ללא הדבקה עם דבק, האם התפירות מחברים גם את עור הקציצה (הנקרא כנפיים) יחד עם התיתורא מכל ארבעה הצדדים. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק רכ"ח, ערוך השולחן סי' ל"ב סעי' ע"א, קול יעקב סי' ל"ג אות ר"א ואות רל"א)¹⁹².

ה. מגירת הבתים

1. הדבקת התיתורא לאחר התפירה. (ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' נ"א ד"ה יתפור)¹⁹³.

ביאורים

תפירות, כנגד י"ב שבטים (מש"ב סי' ל"ב ס"ק רכ"ח) ואם פיתח (רמ"א שם) או הוסיף (שו"ע הרב סי' ל"ב סעי' ע"ז וקסת הסופר) לא פסל.

192. וצריך שמעור הקציצה מלמטה בפיו יהיו יוצאים [כנפיים] מכל ארבע רוחותיהם עד שיהיו מגיעים תחת חוטי התפירה, ובברוך שאמר כתב שפסל כמה תפילין מחמת זה.

193. וז"ל: שמעתי בשם אחד הגדולים שהזהיר שלא לדבק התיתורא בדבק קודם התפירה, דבק חשוב חיבור כתפירה, וא"כ אפשר דתפירה שאח"כ לא חשיבא כלום, והלל"מ נאמר על תפירה ולא על דיבוק. ועי' חזו"א (חלק אר"ח סוף סי' י"א) בעניין דיבוק לאחר התפירה, ועי' ביאור הסופר (סי' כ"ב סעי' ד' ד"ה בגידי בהמה) מש"כ בזה.

בבית מודבק (עפ"י ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' נ"א ד"ה יתפור, וראה הערה 193).

ואם נקרעו שתי תפירות בפינות הבית - ואז ריבוע התפירות מתקלקלות עי"ז, דין בזה הביאור הלכה (סי' ל"ג סעי' ב' ד"ה לחוש) אם הוא חמור יותר מנקרעו שתי תפירות זו בצד זו, ונשאר בצ"ע.

נקרעו שלש תפירות - פסול וחייב להניח פעם חוזרת, ואין הבדל להלכה בין אם נקרעו בצד אחד או בשתי צדדים, וכן אין נפ"מ בין תפילין חדשים לישנים. ולגבי אופן התיקון יש צורך להחליף את כל הגיד, ובבית מודבק יש לפתוח את התיתורא לפני התפירה (עפ"י ביאור הלכה סי' ל"ב סעי' נ"א ד"ה יתפור, וסעי' נ' ד"ה מקום שאין, וראה הערה 193).

191. קבלה ביד הגאונים לתפור י"ב

2. מילוי חריץ שבין התיתורא העליונה להתחתונה ע"י אבקת עור. (ע"י בדעת קדושים יו"ד סי' רפ"ב סעי' י"א ס"ק ז, גידולי הקדש שם ס"ק ג')¹⁹⁴.

ביאורים

194. יש להקפיד שלא להשתמש באבקת עור של בתיים משומשים, מכיוון דע"י (וכן באבק עור של הקציצה יש הורדה בקדושה אם משתמש בו לחיתורא או למעברתא, וכן מרש"י לד"ת ולהיפך), ועל כן יש להשתמש באבק ראש מוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה, עור מבתים חדשים שעדיין אין בהם קדושה.

חלק ד'

הרצעות והקשרים

א. הרצעה¹⁹⁵.

1. עשיית הרצעות - חשמלית, עבודת יד. (מש"ב סי' ל"ג ס"ק ח"י)¹⁹⁶.
2. סוגי הרצעה: א' - עור תחתון, ב' - עור עליון, ג' - עור עליון עבודת יד¹⁹⁷.

3. שחור מעבר לעבר¹⁹⁸.

מה שחור מעבר לעבר, קאי ב"ס: ל"ג ס"ק י"ז

ביאורים

195. אפילו להרמב"ם דמיקל בבתיים לעניין עיבוד ולשמה (ראה הערה 102) מודה ברצעות דבעינן עיבוד ולשמה, ואם לא עיבדן לשמן פסול (קול יעקב סי' ל"ג אות י'), ואינו מועיל אפילו אם ישחירן אח"כ לשמן (מש"ב סי' ל"ג ס"ק י"ח בשם תשובת דבר שמואל סי' ד' ט"ו, ובתשובת רעק"א הרעיש על המקילים בזה).
196. עיבוד הרצעות נעשה ע"י השרייה בסיד. העירבוב שנעשה כל יום למשך מספר ימים ניתן לעשותו בחבית המסובכת ע"י כח חשמלי, ובחבית המסובכת ע"י כח אדם בעבודת יד, ומכיוון ועיבוד הרצעות חייב להיעשות לשמה, קיים הידור רב ברצעות עבודת יד.
197. א' - עור תחתון (הנקרא שפלט), ב' - עור עליון: מחלקים את עור הבהמה לשתיים בעובייה, חלקה העליון משמש כרצועה לאחר הסרת השער ועיבוד העור, והוא התזק יותר, ונקרא "עור עליון". והחלק התחתון אשר אין עליו כרום טבעי חלש יותר ונקרא "עור תחתון - שפלט".
- ג' - "עור עליון עבודת יד", ראה תחילת הערה זו והערה 196.
198. היות ושחרות הרצעות הוא הללמ"ס, וכאשר נתיישן הרצועה מופיע הלובן שבעובי הרצועה, יש מהדרין ליקח רצועה השחורה בכל עובייה.

ב. אורך ורוחב

1. אם הרצועה יש לה הרוחב הדרוש עפ"י ההלכה. (שו"ע סי' כ"ז סעי' י"א, מש"ב ס"ק מ"ב וס"ק מ"ד, קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ד')¹⁹⁹.
2. אם הרצועה יש לה האורך הדרוש עפ"י ההלכה. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ח' וסעי' י"א, מש"ב ס"ק מ"א וס"ק מ"ד, שו"ע סי' ל"ג סעי' ה' ומש"ב ס"ק כ"ח, קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ד', כף החיים סי' כ"ז ס"ק נ"ד)²⁰⁰.
3. רצועות שהתכווצו מהידוק הקשר²⁰¹. (מש"ב סי' כ"ז ס"ק מ"ב)

בבא מציעא פ"ג הל' ע"ב. (פ"ג ס"ז ע"ב)

ביאורים

דכו"ע תבוא עליו ברכה (קול יעקב סי' ל"ג אות כ').

ושיעור אורך הרצועה בשל ראש: בשיעור דלכתחילה, יש דעות בזה עי' מש"ב (סי' כ"ז ס"ק מ"א). ובדיעבד אם יש חוץ ממה שמקיף הראש שיעור ב' טפחים, כשר. ובכף החיים החמיר דאין לברך בכה"ג אלא א"כ מגיע ימין עד הטבור והשמאל עד הלב.

201. צריך לזהר מאד במקום כפל ההידוק שרגיל שהרצועה נתקמטה שם או שנפסקת עד שלא נשאר בה כשיעור, ועי' משנת הסופר (סי' כ"ג ס"ק ט"ו) שפי' דווקא אם מתכווצת אבל עצם הקימוט והקיפול אינו פוסל.

ואם מתכווץ ונשאר עדיין רוחב שיעור שיעור, כשר. אך בספר עוד יוסף חי מרבינו יוסף חיים (פרשת וירא אות כ"ג) הורה למעשה שצריך להחליפה, ונימוקו עמו, ע"ש.

199. שיעור רוחב הרצועה היא כשעורה (עם קליפתה בלי העוקץ), לפי הגאון ר' חיים נאה שיעורו 10 מ"מ, ולפי החזון איש 10.7 מ"מ (כ - 11 מ"מ). ובשעת הדחק יש להכשיר כשיעור חטה דהיינו 9 מ"מ. ובפחות משיעור זה פסול, וחייב להניח פעם חוזרת. (ועי' ברעת תורה סי' כ"ז סעי' י"א שמביא בשם פסקי תוס' מנחות סי' ק"ח דגם בפחות מכשיעור כשר).

200. שיעור אורך הרצועה של יד: כדי שתקיף את הזרוע, ויהדק הקשר ויעשה בה ז' כריכות על היד ותמתח עד האצבע האמצעית ויכרוך ממנה ג' כריכות ויקשור. ובדיעבד אם מגיע עד האצבע האמצעית ואפשר לעשות שם ג' כריכות אפילו אין בה כדי לעשות הז' כריכות על היד, כשר. והחמיר לעשות רצועה חדשה [ולא לתפור אפי' אחרי שיעור הנ"ל] כדי לצאת אליבא

ג. דיני רצועה

1. הפיכת תחילת הרצועה לסופה. (שערי תשובה סי' מ"ב ס"ק א', מש"ב סי' מ"ב ס"ק ג')²⁰².
2. החלפת רצועות של רש"י לשל ר"ת וכן להיפך²⁰³.
3. יש להקפיד לפתוח הקשר בתפילין של ראש ולא לחתוך את הרצועה²⁰⁴.

ד. שחרות הרצועות²⁰⁵

1. האם הרצועות שחורים. (שו"ע סי' ל"ג סעי' ג', מש"ב ס"ק י"ט, ביאור הלכה ד"ה הלכה וד"ה הרצועות שחורות, עי' מקדש מעט סי' ל"ג ס"ק י')²⁰⁶.
2. שחרות הרצועה במקום הקשרים ובתוך המעברתא. (ביאור הלכה סי' ל"ג סעי' ג' ד"ה הרצועות שחורות, עי' מקדש מעט סי' ל"ג ס"ק י', הגאון ר' מאיר אריק בהסכמתו לספר קול סופרים)²⁰⁷.

כאשר אין הרצועות שחורות הרי הם פסולים וחייב להניח פעם חוזרת. ואם ירד שחרותו ועדיין נשאר רוב שחור יש מחמירים (משמעות ביאור הלכה סי' ל"ג סעי' ג' ד"ה רצועות שחורות), ויש מקילים דאין צורך בהנחה חוזרת מדין רובו ככולו.

ביאורים

כמו שאין צבע השחור מקבל צבע אחר כמו שמקבלים שאר הצבעים, כן נאמר אצל הקב"ה אני ה' לא שניתי עכ"ל.

206. כאשר אין הרצועות שחורות הרי הם פסולים וחייב להניח פעם חוזרת. ואם ירד שחרותו ועדיין נשאר רוב שחור יש מחמירים (משמעות ביאור הלכה סי' ל"ג סעי' ג' ד"ה רצועות שחורות), ויש מקילים דאין צורך בהנחה חוזרת מדין רובו ככולו.

ובמקום הידוק הקשר מצוי מאוד להתמעך השחרות ויש לזהר בזה מאוד (מש"ב).

207. לכתחילה חייבים להשחירם גם במקום הקשרים ובתוך המעברתא, וכן אחרי השיעור אורך ורוחב הרצועות בשל יד ובשל ראש, ומ"מ לעניין דיעבד אין לפסול.

202. יש להקפיד שלא להפוך הרצועה של יד מתחילתה לסופה דהיינו מקום הקשר למקום כף היד, ומקום כף היד למקום הקשר, משום דמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה, אך בשעת הדחק דאין לו רצועה אחרת אפשר להקל.

203. ראה הערה 231.

204. כאשר רוצים להחליף רצועה של ראש, יש בזוי מצוה אם חותכים את הרצועה, ולכן יש לפתוח הקשר ולהוציא את הרצועה.

205. הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מבחוץ (שו"ע סי' ל"ג סעי' ג').

ובקול יעקב (סי' ל"ב אות קפ"ו) מביא בשם א"ר (אות ס"ב) סוד הצבע השחור ע"ד ידוע, וע"ד השכל לדמות על יחודו ית' יחוד אמת,

3. שחרותן לשמה. (שור"ע סי' ל"ג סעי' ד', ביאור הלכה ד"ה פסול, קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ג')²⁰⁸.

ה. קשרים²⁰⁹

1. קשר מרובע של ראש אם נעשה כהלכתו ולא כשתי וערב. (ב"י סוף סי' ל"ב ד"ה ויעשנו כמין דל"ת)²¹⁰.
2. קשר של תפילין שנעשה קודם תפירת הבתים. (מלאכת שמים כלל כ' בחכמה סעי' ה', לשכת הסופר סי' כ"ג ס"ק ג', אשל אברהם מהגאון מבוטשאטש סוף סי' ל"ב, קול יעקב סי' ל"ב אות רל"ט, דעת תורה סי' כ"ז סעי' ב' ד"ה ועי', אמרי שפר כלל י"ט אות ב')²¹¹.
3. האם הקשרים עשויים בצורתם הנכונה. (שור"ע סי' כ"ז סעי' י', סי' ל"ב סעי' נ"ב, מש"ב ס"ק רל"ג ובביאור הלכה ד"ה ויעשה קשר, ועי' בספר טעמי המנהגים בסופו בקונטרס ציורים ללימוד)²¹².

ביאורים

בשל ראש שלא תהא כצורת שתי וערב ח"ו מאחורי הקשר. (ומי שאינו יודע היטיב אופן עשיית הקשר יכול להיכשל בזה).
211. אם נעשה הקשר של תפילין קודם תפירת התפילין, כגון אם פתח התפילין בכדי לבדוק את הפרשיות, יש להסתפק, כאשר יתן הרצועה עם הקשר אל המעברתא, אם יש בזה חשש של תעשה ולא מן העשוי, רוב הפוסקים סוברים דאין בזה שום חשש, וכ"ש אם נעשה הקשר בתחילת עשייתו לאחר תפירת הבתים, ולכונ"ע התפילין כשרים אם עשה כן, ועי' בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד אר"ח סי' כ"א).

212. במש"ב וז"ל: לא יעשה קשר העשוי להישמט אנה ואנה. ובביאור הלכה שם וז"ל: וחדשים מקרוב באו שעושין קשר שיוכל

208. צריך להשחירן לשמו (שור"ע סי' ל"ג סעי' ד', מש"ב ס"ק ח"י, קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ג'), ואם לאו פסולים (רמ"א סי' ל"ג סעי' ד'). ועי' בקול יעקב (סי' ל"ג אות י"ז) דלמנהג הספרדים שקבלו פסקי מרן הבית יוסף כשר בדיעבד אם לא השחירם לשמה, ועי' בביאור הסופר (סי' כ"ב סעי' ד' ד"ה התפילין). ובכל אופן ניתן לחזור ולהשחירן שנית בפירוש לשמה ודיו.

אין להשחיר הרצועות ע"י קטן אלא א"כ גדול עומד על גביו (מש"ב סי' ל"ג ס"ק כ"ג).
209. קשר של תפילין הלכה למשה מסיני, וצריך לעשותו לשמה ולא יעשהו קטן (קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ה', מש"ב סי' ל"ב ס"ק רל"ב, וסי' ל"ג ס"ק כ"ג, קול יעקב סי' ל"ב אות רל"ח).
210. צריך לזהר בעשיית קשר מרובע

4. האם הקשרים עשויים לפי מנהגי בעל התפילין. (ביאור הלכה סי' כ"ז סעי' ב' ד"ה המנהג, קסת הסופר סי' כ"ג סעי' ה', זכרון אליהו פרק ט"ז)²¹³.
5. קשר צאנו. (תיקון סופרים בתוספת תיקון, ועי' בספר מנהג ישראל תורה חלק א' סי' כ"ז אות י"א)²¹⁴.
6. אם הונח בית של ראש (המחולק לארבע בתים) על היר, או בית של יד על הראש. (שו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ח)²¹⁵.
7. לולאה קצרה בקשר אשכנז. (מש"ב סי' כ"ז ס"ק ח', ביאור הלכה סעי' ב' ד"ה המנהג)²¹⁶.
8. הגדלת, הקטנת ושינוי הקשר. (אבני נזר או"ח סי' קפ"ג אות ה', שו"ת ארץ צבי סי' ז', ועי' ילקוט הסופר סי' כ"ג סעי' ה' ד"ה יש מי שאומר)²¹⁷.

ביאורים

הקשירה יהיה לצד הלב. וז"ל הביאור הלכה: אין להרחיב הרבה את כפל קשר העניבה רק כדי שתהיה הרצועה עוברת בתוכה, והכל מטעם כדי שיהיה מקום הידוק הרצועה סמוך לתפילה וכו' לצד הלב (מש"ב ס"ק ח').

217. זה לשון האבני נזר: והני דנסבי תפילין של אחרים ומשנים את הקשר לפי מידת ראשם לאו שפיר עבדי, דהבעלים ישנו אח"כ את הקשר לפי מידת ראשם, נמצא ראשון לא הוי של קיימא, ולא יצא ידי חובתו, ומצוה לפרסם הדבר, עכ"ל. ובארץ צבי מסביר בשם ה"שם משמואל" דכוונת האבני נזר דווקא בפתיחת הקשר לגמרי, אך אם מקטין או מגדיל מבלי לפתוח אין כאן בית מיחוש.

להשמיט אותו אנא ואנא כדי למעט טירחא אם ירצו להקטינו ולהגדילו, ולא שפיר עבדי עכ"ל. ואופן עשיית הקשרים מובא בספר טעמי המנהגים.

213. יש לברר עם בעל התפילין את הנוסח המתאים לפי מנהגיו.

214. צורת הקשר בשל ראש הוא כמ"ם סתומה עם חלל באמצע, ובס' מנהג ישראל תורה הביא מדברי יחזקאל הח' שהרה"ק משינאווא לא רצה רק בקשר פשוט דזה כל אחד יכול לתקן אם נתמשך במשך הימים עי"ש.

215. פסול וחייב להניח פעם חוזרת, מכיוון דבשל ראש צריך להיות ארבע בתים ובשל יד בית אחד.

216. נכון ליזהר בזה, כדי שגם מקום

ו. קשר היו"ד בשל יד

1. הותר קשר היו"ד. (מש"ב סי' ל"ב ס"ק רל"ג)²¹⁸.
2. האם קשר היו"ד נוגע בבית. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ב', מש"ב ס"ק י', שערי תשובה אות ד', כף החיים סי' כ"ז ס"ק י"ב)²¹⁹.
3. אם יש חתך בתיתורא העליונה בכדי שקשר היו"ד יגע בבית, רגיל או איטר. (מש"ב סי' כ"ז ס"ק י"א)²²⁰.
4. האם קשר היו"ד בבית של יד נעשה בצד הסמוך ללב המניח. (שו"ע סי' כ"ז סעי' ב', ביאור הלכה סעי' ג' ד"ה המנהג הנכון)²²¹.
5. האם יש שיעור רוחב שעורה ברגל היו"ד היוצאת מן הקשר בתפילין של יד. (חזון איש סי' ד' ס"ק א', קצות השולחן להגאון ר' חיים נאה בהערות לסי' ח' דף פ"ט)²²².

ביאורים

ע"י בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' י"ד) דדעתו דהיו"ד צריך לנגוע גם בבית וגם בבשר, ולכן כתב שהיו"ד תיגע בתיתורא וביד, ורוב הפוסקים סוברים שהיו"ד צריך לנגוע רק בתפילין.
 220. וז"ל: ויחתוך בתיתורא מלמעלה ויהדק היו"ד עם הבית.
 221. לדברי הגר"א יש מאד להקפיד בזה משום דדינא דגמרא היא.
 222. דעת החזון איש דקשר יו"ד שברצועה אינו בכלל הרצועה, אלא כתר על הרצועה, ולכן אין צריך שיעור רוחב שעורה. ודעת הגאון ר' חיים נאה בקצות השולחן, דיש צורך בשיעור רוחב שעורה גם ברגל היו"ד, ומביא שם שכן דעת הגרי"ז סולוביצקי ועוד.

218. ז"ל המש"ב: "כתב א"ר, מעשה באחד שראה אחר חליצת התפילין שהותר הקשר של יד, והוריתי לחזור ולהניח ולקרות ק"ש בלי ברכה, דהא מצות תפילין כל היום עכ"ל, וטעמו דלשיטת רש"י דס"ל דהיו"ד הלל"מ, לא יצא עדיין ידי המצוה". (ועי' בביאור הסופר סי' כ"ג סעי' ה' ד"ה ואח"כ את היו"ד, שכתב דחייב לחזור ולהניח בברכה).
 219. יש ליזהר שלא תזוז היו"ד של הקשר בתפילין של יד מהבית. ובזוה"ק פרשת פנחס (חלק ג' דף רל"ו ע"ב ובסולם אות מנ"ח, עה"פ שמע ישראל) מחמיר מאד בעניין זה. ויש מחמירין דגם כשהן בתוך כיסן ליזהר בזה. ובאופן קשירת היו"ד להבית ראה הערה 155.

6. קשר היו"ד בבית יד של אימר, רגל היו"ד פונה לצד הבית או לצד הלב. (שו"ת מנחת יצחק חלק ט' סי' ג', תפילה למשה פרק י"ד, זכרון אליהו פרק ט"ז סי' י', ועיי"ש בעמוד תי"ד)²²³.

ביאורים

- נראה כצורתה הנכונה דהיינו שרגל היו"ד יורדת מצד ימין. ויש נוהגין (הגרי"י קנייבסקי בסוף ימיו) שרגל היו"ד תהיה כלפי הגוף, ולשיטה זו יש לחתוך רגל היו"ד כצורת יו"ד ברצועה.
- וחיוב רוחב שיעור שעורה ברגל היו"ד הוא רק בחלק העליון היוצא מהגג (שכט הקהתי ח"ה או"ח סי' י"ב אות ג').
223. ישנה שיטה שנוקטת כי רגל היו"ד תהיה לצד הבית, וזה מנהג ירושלים, והיו"ד

חלק ה' - כללי

תפילין שנתחלפו, תיק התפילין וגניזה

א. תפילין מוחלפות

1. תפילין של אשכנזים לספרדים, וספרדים לאשכנזים. (קול יעקב סי' ל"ו אות ג')²²⁴.
2. נתקבלו לבדיקה בחזקת רש"י ונמצא ר"ת. (קול יעקב סי' ל"ד אות ה', דעת תורה סי' ל"ד סעי' ב' ד"ה ואחר התפילה)²²⁵.

ביאורים

224. בקול יעקב מובא דעת הנודע ביהודה להתיר, ומכריע כוותיה דכשרים ויניחם בברכה, בין לגבי תפילין ובין לגבי ספר תורה.

ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב י"ד סי' תקי"ז) מביא בשם כ"ק מרן האדמו"ר הבית ישראל מגור זצ"ל, שבביתו קבע חלק המזוזות בכתב אר"י וחלק בכתב בית יוסף, ונימוקו, דהאר"י ז"ל עצמו אמר שלכל צורה יש סוד גדול, ובארץ ישראל אתריה דהבית יוסף יש לנהוג גם כמותו.

ובספר יחווה דעת מהגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א (חלק א' סי' ג') כותב: ולמצוה מן המובחר יש להקפיד שכל אחד יאחז מנהג אבותיו, אבל כשאין אפשרות לכך יש

להכשיר בין אשכנזים לספרדים ובין ספרדים לאשכנזים בין בס"ת ובין בתפילין, שאין השינוי בצורת האותיות פוסל כלל, כי כולם יסודתם בהררי קודש, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם עכ"ל. ועי' בשערי תשובה (סי' ל"ו ס"ק א') ובדעת תורה (סי' ל"ו סעי' א' ד"ה ועי' שע"ת).

225. אם הניח רק זוג אחד בחזקת רש"י, ונמצא ר"ת, יניח תפילין של רש"י בברכה (ועי' בדעת תורה בר"ה ובדין בידך, ועי' גם בשו"ת הר צבי אורח א' סי' ל"ו לענין אם נזכר מיד והניח של רש"י), ואם הניח את שתי הזוגות, רק התחלף לו רש"י בר"ת אין צריך להניח פעם חזרת.

3. ראש רש"י יד ר"ת וכן להיפך. (מש"ב סי' ל"ד ס"ק ה')²²⁶.

ב. תיק התפילין²²⁷.

1. נרתיק הפנימי שע"ג בית של יד. (רמ"א סי' ל"ב סעי' נ"ב, מש"ב ס"ק רל"ד, מנהג ישראל תורה הלכות תפילין אות י' עמוד ר"ג)²²⁸.
2. החלפת הנרתיקים אם יש צורך²²⁹.
3. להקפיד שלא יתחלפו נרתיקים של ראש לשל יד. (מש"ב סי' כ"ח ס"ק ז', וסי' מ"ב ס"ק ב')²³⁰.
4. להקפיד שלא יתחלפו נרתיקים של רש"י בר"ת. (שו"ע סי' ל"ד סעי' ד', מש"ב ס"ק כ', שע"ת אות ג', קול יעקב סי' ל"ד אות ט"ו)²³¹.

ביאורים

יוצא דהשקית הוי תשמישי קדושה ונגזין, וכ"כ בביאור הלכה (סי' מ"ב סעי' ב' ד"ה מש"ד לשל יד) דלכתחילה יש לחוש לשיטת הב"ח. 228. נוהגין להשתמש בנרתיק המכסה את הבית של יד בכדי לשמור על שלמות הבית ובעיקר על הריבוע, וחותרין מלמעלה בכדי שהבית יראה פני האוויר, ויש המהדרין לחתוך גם מהצדדים, כמו"כ יש המהדרין להורידו בשעת הברכה. 229. נרתיקים בלויים יש בהם משום בזוי מצוה.

230. כיון דשל ראש קדושתן חמורה יש ליזהר שלא לשנות התיק ליתן בה של יד. [וכל זה רק אם כבר הניחו את התפילין דרך או נתקדש כל אחד בקדושתו], ויש לפעמים שחלקם התחתון של הנרתיקים מגותקים מחלק העליון, ואז אין היכר בין של יד לשל ראש. 231. לכתחילה בודאי יש להקפיד שלא

226. אינו יוצא אליבא דכו"ע, אבל אם יש לו רק יד ר"ת וראש רש"י או להיפך יניחם כך ויברך רק על של רש"י (דכל אחד מצוה בפני עצמו הוא), ועי' קול יעקב (סי' ל"ד אות י"ג).

227. תיק של התפילין - דהיינו כיסוי החיצוני (מפלסטיק או עץ וכדו') הינו תשמיש קדושה, וחייבים בגניזה (עי' שו"ע סי' מ"ב סעי' ג', ביאור הלכה סי' ל"ד סעי' ד' ד"ה שתי הזוגות, ועי' שו"ע אור"ח סי' קנ"ד סעי' ג' ומש"ב ס"ק ד').

וכן שקיות של התפילין שהנרתיק אינו מכסה גם את התיתורא והמעברתא (ביאור הלכה סי' ל"ד סעי' ד' ד"ה שתי) או אם השתמש בשקית עבור התפילין בלי הנרתיק שלהם, ג"כ חייבים בגניזה, ואפילו באופן שנרתיק הפנימי מכסה את כל הבית נכון להחמיר ולגנוז השקית לחשוש לשיטת הב"ח דגם קשר של תפילין הוי קדושה עצמה וא"כ

ג. גניזה

1. זהירות בגניזת תפילין²³².
2. גניזת הפרשיות בנפרד²³³.
3. לחתוך הפרשי'ה קודם גניזה. (ספר הזכרונות פרק ט' אות י"א)²³⁴.

ביאורים

בעליל כי אין התפילין כשרות, מפני שקורה שהפרשיות מבפנים כשרות.
 233. פרשיות ומזוזות שנכתבו בהם שמות הק', נקברים בכלי מיוחד שלא יבואו לידי מחיקת השם (שו"ע או"ח סי' קנ"ד סעי' ה'), ועל כן יש להפריד בין הבתים והפרשיות.
 234. נוהגים המדקדקים שכל פרשה או מזוזה הפסולה, חותכין בה כדי שלא יבואו הרמאים לטלם ולמכרם, ויש לזהר לא לחתוך בתוך האותיות.

יתחלפו מרש"י לר"ת וכן להיפך, ויש מן האחרונים שמקילים דהואיל ועיקר כרש"י, שניתן לקחת נרתיק של ר"ת נוה"ה רצועות ובתים] עבור רש"י, ובשע"ת כתב דאין לעשות כן דע"פ חכמי האמת תפילין דר"ת הם בחינה עליונה מרש"י ונמצא מוריד מקדושתן, וכן מכריע הקול יעקב.

232. אין לגנוז תפילין לפני שרואים את מצב הפרשיות, אף שמבחינה חיצונית נראה

חלק ו'

חיוב הבדיקה

א. חיוב בדיקת תפילין

המקור לבדיקת תפילין

מימים ימימה, מגיד שאדם צריך לבדוק את התפילין אחת לשנים עשר חודש, נאמר כאן (שמות י"ג י') מימים ימימה ונאמר להלן (ויקרא כ"ה כ"ט) ימים תהיה גאולתו, מה ימים האמור להלן אין פחות משנים עשר חודש, אף ימים האמור כאן אין פחות משנים עשר חודש, דברי בית הלל (בית שמאי גי' הרמב"ם פ"ב מה' תפילין והרא"ש במנחות הל"ק הל' תפילין), בית שמאי (הלל ע"פ גי' הנ"ל) אומרים אין צריך לבדוק עולמית. שמאי (הלל ע"פ גי' הנ"ל) הזקן אומר אלו תפילין של אבי אמא.

מכילתא פר' בא סוף פר' י"ז (מובא בתוס' מנחות מ"ג ע"א ד"ה תפילין ובראש הלכות קטנות הלכות תפילין, וכן ברבנו בחיי בסוף פר' בא בשם המדרש)

מחלוקת בעניין בדיקת תפילין

תנא תפילין צריך לבודקן אחת לשנים עשר חודש דברי רבי, רשב"ג אומר אינן צריכות בדיקה, הילל הזקן אלו מאבי אמא הן.
ירושלמי עירובין (נ"ט ע"ב)

ביאור דברי הירושלמי

ואין לסמוך על שנמצא בשם הילל הזקן שאמר אלו תפילין של אבי

אבא [דמשמע דאין צריך לבדוק] כי יכול אני לומר שבדקין המה אותם פעמים רבות ועשו להם בתים חדשים וכו' ברוך שאמר בהקדמה לתיקון תפילין (אות ג')

שיטת הרמב"ם

לעולם אינו צריך לבדוק אפי' אחר כמה שנים כל זמן שחיפיון שלם הרי הן בחזקתן ואין חוששין להן שמא נמחקו אות מתוכן או שניקבה, הלל הזקן ה'ה אומר אלו של אבי אמא.

רמב"ם אהבה הלכות תפילין (פרק ב' הל' י"א)

שו"ע בשיטת הרמב"ם

תפילין שהוחזקו בכשרות אינם צריכים בדיקה לעולם, ואם אינו מניחם אלא לפרקים צריכים בדיקה פעמיים בשבוע (=פעמיים בשבע שנים) שו"ע (אורח סי' ל"ט סעי' י')

מחייב בדיקה פעמיים בשבע שנים

וצריך למבדק להו כל שבע שנים תרי זימני

שימושא רבא שבסוף הלכות קטנות הלכות תפילין מהרא"ש במס' מנחות

משווה תפילין למזוזה

בשימושא רבא איכא שמצריך לבדקן פעמיים בשבוע וכו' שמא בלו ונתקלקלו, ובמזוזה אשכחן נמי בדיקה דאמרינן במס' יומא (י"א ע"א) שנבדקת פעמיים בשבוע

תוס' מנחות (מ"ג ע"א ד"ה תפילין)

סעד לדברי השימושא רבא

ויש סעד לדבריהם [שמחייבים לבדוק תפילין פעמיים בשבע שנים] ממזוזה דאמרינן ביומא (י"א ע"א) שנבדקת פעמיים בשבוע אור זרוע (סי' תקע"ב)

חילוק בין תפילין למזוזה

והרא"ש מנסה לחלק בין תפילין למזוזה דטפי יש לחוש במזוזה מפני לחלוחית מקומה [בסוף] והורם והממר
רא"ש הל"ק הל' תפילין (במס' מנחות פ"קא ל"א)

מחמיר בתפילין יותר מבמזוזה

בדברי הרא"ש הנ"ל [דטפי יש לחוש במזוזה] כותב ואני אומר שיש להפך הסברא דבתפילין יש לחשוש יותר דמרוכ נדנוד ומשמוש נתקלקל בו יותר

תפארת שמואל (מהרש"ק) על הרא"ש שם

מנהג חכמי צרפת

ואני שמעתי שכך נהגו חכמי צרפת לבדוק משנה לשנה כו' וכן שמענו מחכמים וזקנים ששמעו מרבותם ב' פעמים בכל שבוע שהם ז' שנים ע"כ
אורחות חיים לרבינו אהרן הכהן מלונזיל (הלכות תפילין כ"ט)

לקיים מצות תפילין בלי ספקות

לכן כל ירא השי"ת אל יתירשל מלבדוק את מזוזתו ואת תפיליו בדברי חז"ל, כדי לקיים את שתי מצוות האלו בלי ספק וכו' ואפי' אם התפילין נראין מבחוץ כשרין יש לבדוקן מבפנים
ברוך שאמר בהקדמה לתיקון תפילין (אות ג')

פוסק כשיפוט הגאונים המזייבים בדיקה

כבר נבדקו כמה תפילין ונמצאו פסולים מחמת הזיעה שמקלקלת האותיות, לכן ראוי לחוש לדברי הגאונים לבדוקן פעמיים בשבוע
כנסת הגדולה בפס הגהות בית יוסף (מובא בקול יעקב סי' ל"ט אות ל"ח)

פוסק כהמחייבים בדיקה

מביא דברי הכנסת הגדולה והברוך שאמר שמחייבים לבדוק תפילין, ומסיים: הארכתי בזה כדי להרחיק אדם מן העבירה
אליהו דבא (סי' ל"ט אות ו')

ע"ד דברי השו"ע שכתב "דאינם צריכים בדיקה"

מיהו נכון לבדוק דמתקלקלין מזיעה

מגן אברהם (או"ח סי' ל"ט ס"ק י"ז)

בשיטת המגן אברהם

מביא דברי המגן אברהם הנכון לבדוק מפני שמתקלקלין מן הזיעה

שו"ע הרב (סי' ל"ט סעי' י"א)

בשיטת המגן אברהם

ג"כ פוסק כהמגן אברהם הנכון לבדוק מפני שמתקלקלין מפני הזיעה

משנה ברורה (סי' ל"ט ס"ק כ"ו)

כדעת המצריכים לבדוק

נכון לבדוק מפני שמתקלקלין לפעמים מן הזיעה

קטת הסופר (סי' כ"ד סעי' א')

בשיטת המחייבים מחששות רבות

נכון לבדוק התפילין שתי פעמים בכל שבע שנים, ואפילו הבתים הם שלימים כי האותיות מתקלקלין מפני הזיעה וכדומה, וגם פעמים הרבה קופצת או מתלבנת הדיו מהאות או מחלק ממנה, ונמצא המניחם אינו מקיים מצות תפילין ומברך ברכות לבטלה, וגם הבתים עצמם לפעמים נראים כאילו הם שלימים וכשמסירים הפרשיות מהם ובודקים אותם נמצאים מלאים נקבים מלאכת שמים (כלל כ"ב בחכמה)

כשיטת המחייבים

מביא דברי הכנסת הגדולה ודברי המג"א (ועוד) שמצריכים בדיקה פעמיים בשבע שנים

קול יעקב (סי' ל"ט אות ל"ח)

בדברי השו"ע "שהחזקו בכשרות"

אין לסמוך על החזקה, וכל יד הממעטת לבדוק תקציץ

ספר יפה ללב מר' יצחק פאלאג'י בשם ספר משנת דוד (או"ח סי' ל"ט ס"ק ט')

בדברי השו"ע דמחייב בדיקה כשמניחם "לפרקים"

בזמן הזה שאין מניחין תפילין כל היום הוי כמו לפרקים וצריכים בדיקה

פעמיים בשבע שנים

שולחן הסהור מר' יצחק אייזיק יהודה יחיאל מקומרנא (הלכות תפילין סי' ל"ט סעי' ב')

בזמננו הדיו קופץ

אבל בזמננו ידוע שהדיו שלנו במשך איזה שנים נקפצים מעל הקלף

ולכן האידנא נ"ל מדינא צריכים לבדוק אותם באיזה זמן, וכן יש לנהוג

ערוך השולחן (סי' ל"ט סעי' ו')

הדיו קופץ בקמטים

ואוסיף עוד [על הערוך השולחן הנ"ל] דבזמנינו יש עוד בעי' דבפרשיות

הראש, במקום הקמטים נעשה סדקים ונפסקים, ושכחי הרבה דנפסלין

שבט הקהתי (ח"ה או"ח סי' ו' אות ג')

חיוב בדיקה מדינא

נכון לבדוק וצריך לבדוק פעמיים בשבע שנים

חיי אדם (כלל י"ד סעי' כ')

המציאות מוכיח שחייבים לבדוק

ובדידי הוי עובדא דבדקתי תפילי תוך ג' שנים לבדיקה שקדמה לה,

שבדקתים בפעם ראשון ונמצאו כשרים, ובשנייה מצאתי שנמחק אות מהן
ונפסלו, ואמרתי כמה גדולים דברי חכמים הקדמונים שאמרו לבדוקן פעמיים
בשבוע

הגאון ר' יעקב עמדין ז"ל במור וקציעה (סי' ל"ט)

סופר מומחה

והמרבח לבדוק מסופר מומחה הרי זה משובח

פרי מגדים (בא"א סי' ל"ט ס"ק ט"ו)

אין נותנין שכר כעושה מצוה, זריז נשכר

אבל כשימצא מי שיכול לבדוק לא יאבד טובה הרבה, שאם יארע שהם
פסולין בודאי שאין נותנין לו שכר כעושה מצוה, ואינו דומה הבא טעון לבא
ריקם, ומי שהוא זריז נשכר שכר הרבה

חסד לאלפים מר' אליעזר פאפא בעמח"ס פלא יועץ (סי' ל"ט אות ג')

ברכות לבטלה

בערינו סאלוניקי יע"א הסכמה מרבנים וגאוני עולם שצריך לבדוק
התפילין ומזוזות לפחות שתי פעמים לו' שנים, שאם ח"ו נמצאו התפילין
פסולים מברך ברכות לבטלה... וגם המזוזה אם תהיה פסולה גורם כמה
חולאים בבית, ה' יצילנו

רבנו שמואל אבוהב (בספר הזכרונות זכרון ג')

* * *

ב. אופנים מיוחדים שבהם יש צורך לבדוק את התפילין

נפלו למים

נ"ל דה"ה [דצריך לבדוקן] אם נפלו למים

מגן אברהם (אר"ח סי' ל"ט ס"ק ט"ו)

כשנתקלקלו הבתים או נשרו במים לכו"ע צריכים בדיקה
 אליהו רבה (סי' ל"ט סעי' י' ו')

מקום לח

אם מונחים במקום לח צריכים בדיקה תיכף

חיי אדם (ככלל י"ד סעי' כ')

אם הם עומדין במקום לח צריכים לבדוקם דמתקלקלים עי"ז
 קול יעקב (סי' ל"ט אות מ')

בשמש וחום

ונראה דה"ה אם עמדו זמן רב על השמש דיש לבדוקם

משנת הסופר (סי' כ"ד ס"ק ג')

אם היו בשמש או במקום חם צריכות בדיקה מיד

יריעות שלמה (פרק ט"ז סעי' ו')

אדם חולה

על דבר אדם שנתעורר אצלו מיחש, שיבדקו התפילין שלו וגם שיעור
 הרצועות ובפרט רחבה

אגרות קודש מהאדמו"ר מליובביץ (ח"ג מ' תש"ל)

נראו פסולים בחלום

מעשה שא"ל בעל חלום שתפלו פסולים, והוריתי שחייב לבדוקם, אי
 אמרינן בקצת מקומות דברי חלומות לא מעלין וכו', מ"מ חששו להן בקצת
 מקומות, דהרי קי"ל במקום דאפשר לברר לא סמכינן ארוב וחזקה כמבואר
 בריש י"ד ובהג' סי' קכ"ז, ומצאתי ראי'ה לדברי משו"ת רדב"ז סי' צ"ט
 מקור חיים לבעל החזות יאיר (הלכות תפילין סי' ל"ט סעי' י' ד"ה מעשה)

תפילין מירושה צריכים בדיקה

שמעתי מא' שקנה תפילין יקרים מצדיק וקדוש א' זי"ע אך נמשך אז
 כבר שנים רבות כו' אבל בימינו ובפרט דשכיחי סופרים העוסקים בבדיקה

ולחזור ולתופרן כו' צריכים בדיקה מדינא כו' הרי היא עובר באל תשכון
באהליך עולה כמו המשהה ס"ת שאינו מונה כו'
אות חיים ושלום (הל' תפילין סי' ל"ט ס"ק ג')

תפילין מאדם שמת

יש נוהגין שמי שקונה תפילין מאדם שמת נותן אותם לבדיקה, והטעם
דשכר תפילין הוא אריכת ימים (עי' מנחות מ"ד ע"א), וזה שמת חוששין אולי
התפילין גרמו לו שהם אינם כשרים וכו' (וראה גם במהר"ל חידושי אגדות שבת
י"ג ע"א ד"ה נוטלת תפילין)
לשכת הסופר מהרב אברהם אהרן (כלל י"ח)

* * *

ג. בדיקת תפילין ומזוזות בחודש אלול

ויש אנשי מעשה נוהגין בחודש הזה מפשפשים בדקדוקי מצוה להיות
בודק ובוחר תפילין ומזוזות כו' והוא מנהג טוב
מטה אפרים (תקפ"א י')

אנשי מעשה נוהגין לבדוק בחודש זה תפילין ומזוזות שלהן
קיצור שולחן ערוך (סי' קכ"ח סעי' ג')

יש הנוהגין לבדוק באלול התפילין ובניסן המזוזות
חוקי חיים לר' חיים פאלאג'י (פר' ואתחנן)

ובפרט בזמננו שרבו סופרים ומגיהים שאינם מומחים כראוי בדיני תפילין
ומזוזות וכמה פעמים נמצאו פיסולים באותיות שלהן, לכן ראוי להחמיר
לבדוק בימי אלול

שו"ת יחווה דעת מהגאון ר' עובדי' יוסף (ח"א סי' מ"ט)

מנהג היראים לבדוק התפילין בכל חודש אלול והדבר מפורש במכילתא

פר' בא - מימים ימימה מגיד שאדם צריך לבדוק את התפילין והמזוזות אחת לשנים עשר חודש

שולחן מלכים (דף שמ"ז)

* * *

ד. חיוב בדיקת מזוזות

המקור לבדיקת מזוזות

דתניא מזוזת יחיד נבדקת פעמיים בשבוע (שמיטה, סמ"ג עשין כ"ג) ושל רבים פעמיים ביוכל. וברש"י "נבדקת" שמא נרקבה או נגנבה. "ושל רבים" שערי חצירות ומדינות ועיירות. "פעמיים ביוכל" כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה, שאם תטרח, יהא כל אחד אומר יעשו חבירי מס' יומא י"א ע"א

מעם הבדיקה

מזוזת יחיד נבדקה פעמיים בשבוע, ומזוזת רבים פעמיים ביוכל, שמא נקרעה ממנה אות אחת או נמחקו, מפני שהוא קבועה בכתלים מרקבת רמב"ם אהבה הלכות מזוזה (פ' ה' הל' ט')

פסק השו"ע

מזוזת יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים, ושל רבים פעמיים ביוכל
סור ושו"ע (יר"ד סי' רצ"א סעי' א')

גדר מזוזת רבים

ונראה דאפי' בית שיש בו הרבה בעלי בתים ועושין ביחד מזוזה אחת בפתח הסמוך לרשות הרבים, נקראת של יחיד, דאין נקרא של רבים אלא

דשערי חצירות ומדינות ועיירות, והכי משמע מפי' רש"י (יומא י"א ע"א ד"ה ושל רביס")

ב"ח (יו"ד סי' רצ"א ס"ק א')

בית משותף

בעניין בית של ג' שותפים שיש בו יותר מארבעים מזוזות דפשוט דבעי' בדיקה כשל יחיד

חתם סופר (חלק יו"ד סי' רפ"ג)

בדברי רש"י "שמא נרקבה או נגנבה"

לא שייד לומר דסומכין על פי' הב' [דבודקין רק שמא נגנבה], דרש"י כתב ב' חששות, ושניהם יש לחוש, ואינם פי' חלוקים, וזה פשוט לא מצד חומרא נכון לירא שמים להחמיר, כי זה כל האדם חייב לקיים הדין, דליכא למ"ד דאין לחוש לנרקבה

קול יעקב (יו"ד סי' רצ"א אות א')

מזוזות ביהכנ"ס וביהמ"ד

מזוזות בתי כנסיות ובתי מדרשות, י"א כיון שיש גבאים הממונים עליהם, וכל עניני ביהכנ"ס וביהמ"ד נעשים על פיהם, עליהם לבדוק המזוזות כשל יחיד

לשכת הסופר מהרב אברהם אהרן (כלל י"ח)

אין די בבדיקת מדגם

מי שיש לו הרבה מזוזות קבועות ובדק שלש מהן ומצאן כשרות, אפ"ה צריך לבדוק כל שאר המזוזות שקבע בו בפרק במעמד שלשתן הכשרות, דלא כל המקומות שוות

פתחי תשובה בשם מהר"י מולכו (יו"ד סי' רצ"א ס"ק א')

בחודש העיבור

פעמיים בשמיטה צריך לבדוק אחר המזוזות אם לא נתעפשו ונמשמשו אותיותיהן, דהיינו לכל ג' שנים ומחצה פעם אחת. ובהגהות ר' משה מייניץ: ומנהגנו בחודש העיבור

יוסף אומץ (תע"ט) והגהות ר' משה מייניץ (שם)

בדיקה כל שנה

יש נוהגין לבדוק מזוזות כל י"ב חודש

תשובה מאהבה (יר"ד חלק ג')

הנסיון מוכיח ששוכחים לבדוק

היות ולא כל אחד יכול להחזיק את החשבון, לכן קיים מנהג קדום לבדוק בכל שנת העיבור בחדשי אדר, וראוי לכל אחד לאחוז במנהג זה, דבלי זה הנסיון הראה שאפשר שיעברו עשרות שנים בלי בדיקה

הגאון ר' שריה דבליצקי (עניני מזוזה)

זכות הבודק

הבודק מזוזותיו תמיד ומשגיח שתהיינה כשרות, יאריך ימים וניצל משדים ומרוחות ויזכה לבנים כשרים

ישועות חכמה הל' מזוזה (בשם ספר הזכירה)

* * *

ה. אופנים מיוחדים שבהם יש צורך לבדוק את המזוזות**רחיצת הדלתות**

ראוי לבדוק המזוזות כל שנה ושנה קודם פסח שנוהגים לגרר ולרחוץ הכתלים והפתחים, ומחמת זה מתקלקלים המזוזות

לשכת הסופר מהרב אברהם אהרן (כלל י"ח)

במקום לח

מקום המיועד לריקבון כגון שיש שם לחלוחית כמו שהרכה מצוי במדינותינו, יש לבדוק תדיר לכל הפחות פעם בשנה
(ערוך השולחן (יו"ד סי' רצ"א סעי' א')

גרמבה ממים

ירדו עליה גשמים ויש חשש שנתקלקלה צריך לבדוק לאלתר
(פרשה סדורה (סי' ע"א)

בשצובעים בבית

בשצובעים הבית והדלתות יש לבדוק את המזוזות, אם לא הורידן קודם, אולי נכנס לתוכן צבע
(שר"ת מעורר ישנים (סי' קע"ג)

כשיש עכברים

וזהירי אינשי דכשמתרבים העכברים כלילות, אז תיכף בודקין המזוזות לעשותן הגה"ה על ידי סופר מומחה ומגיה היטב
(קול יעקב (יו"ד סי' רצ"א אות ג')

נפלה או העבירה ממקומה

יש מקור מחו"ל לבדוק המזוזה אם נפלה ממקומה, או אם לקח המזוזה להעבירו ממקום למקום
(שבט הקהתי (ח"א יו"ד סי' ער"ה)

* * *

ו. תפילין שנמצאו פסולות**רצוי למפרע**

נמצאו פסולים למפרע כגון חסר אות וכדו', שאין לתלות שעכשיו מקרוב

נעשה, יש לומר דשייך בכך מעין מה שאמרו חז"ל בכהן העובד ונודע אח"כ שהיה חלל, שאין חשש לעבודתו למפרע, מצד מה שנאמר ברכ' ה' חילו, כדאי' בקידושין (ס"ו ע"ב) ואין צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד על כל ברכה שאמר קודם שנודע, כי הברכות שמקודם רצויות דעת קדושים (סי' ל"ט סעי' ט'), ובאשל אברהם (בסוף סי' ל"ט)

היה צריך לזהר יותר

מצד א' י"ל דמכיון שנתן למגיה מומחה הוי כאונס דלא שכיח, ולעומת זאת יש לדון דהרי אם היה מוסר את התפילין לעוד מומחה לא היה מגיע לזה, ואף שאינו מחויב בכך מ"מ א"א לומר דלא היה יכול להינצל מאונס זה

שו"ת הר צבי (אר"ח סי' ל"ה)

ראוי לקבל תשובה

מי שנמצא אצלו שתפיליו פסולים, אע"ג דלגבי קיום המצוה אמרי' כיון דחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, מ"מ ראוי שיקבל עליו איזה תשובה על שהלך עם תפילין פסולים, וג"כ ביארתי במק"א דאיכא גם חששא דלא תגרע כיון שפרשה א' פסולה הוי כאילו הניח רק ג' פרשיות

שבט הקהתי (ח"ג אר"ח סי' ל"ה)

לימוד בתפילין

פעם אחת בא איש אחד אצל כ"ק מרן אדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל לבקש תשובה על שאחר כמה שנים נתן לבדוק תפיליו, ונמצאו שהם פסולים, ואמר לו מרן ז"ל דתשובתו הוא דבכל יום ילמוד קצת אחר התפילה בתפילין דר"ת

שבט הקהתי (ח"ג אר"ח סי' ל"ה)

רבישת התפילין המהודרות ביותר

כאשר בא מעשה לפני הרב הגאון ר' שלום יוסף אלישיב שליט"א, באחד שגמצא פסול מלכתחילה בתפילין, וביקש הוראה לתיקון המעוות, הורה לו הגאון שליט"א שירכוש תפילין עם כל ההידורים והחומרות השייכים בתפילין

לזכות יהודי שאין לו תפילין

מעשה כנ"ל בא לפני הרב הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א, והורה לו כי בכדי לתקן את העבר שירכוש תפילין עבור יהודי שאין לו תפילין, ויזכה אותו בהנחת תפילין

מקורות המופיעים בקונטרס

הגהות חתם סופר	אור זרוע
הגהות רעק"א	אורחות חיים
הגהת בית יוסף	אות אמת
הגר"א	אות חיים ושלום
הגרי"ז סולוביצקי	אליהו רבה
הגרי"י קניבסקי	אמרי שפר
הדר מזוזה	ב"ח
הדר תפילין	ביאור הלכה
הר"ר יצחק מפוזנא	ביאור הסופר
הרב הגאון ר' יעקב שלמה מוזסון	בית יהודה
הרב הגאון ר' יצחק זילברשטיין	בית יוסף
הרב הגאון ר' משה שאול קליין	בן איש חי
הרב הגאון ר' משה שטרנבוך	בני יונה
הרב הגאון ר' שלום יוסף אלישיב	ברוך שאמר
הרב הגאון ר' שרי"ה דבליצקי	ברכי יוסף
הרה"ח ר' ישראל רוזנצוויג	גידולי הקדש
הרה"ק משינאווא	גן המלך
זוהר הקדוש	דברי יחזקאל
זכרון אליהו	דעת קדושים
חוקי חיים לר' חיים פאלאגי	דעת תורה
חזון איש	דרך החיים
חידושי רעק"א	דרכי משה
חיי אדם	האדמו"ר הבית ישראל מגור זצ"ל
חסד לאלפים	האדמו"ר מהר"א מבעלזא זצ"ל
חתם סופר	הגאון מטשעבין
ט"ז	הגאון ר' מאיר אריק

משנה ברורה	טור
משנת הסופר	טעמי המנהגים
משנת סופרים	יוסף אומץ
נזר שרגא	ילקוט הסופר
ספר הזכרונות	יפה ללב
עוד יוסף חי	ירושלמי
עמק ברכה	יריעות שלמה
ערוך השולחן	ישועות חכמה
פרי מגדים	כנסת הגדולה
פרי עץ חיים	כף החיים
פרשה סדורה	לבוש
פתחי תשובה	לדוד אמת
קול יעקב	לשכת הסופר
קול סופרים	לשכת הסופר מהרב אברהם אהרן
קולן של סופרים	מ"א
קיצור שולחן ערוך	מאמר מרדכי
קסת הסופר	מהר"ל
קצות השולחן להגר"ח נאה	מהר"מ איספיניא
ר"י אסכנדרני	מור ואהלות
ר"י הלוי	מור וקציעה
רא"ש	מחזיק ברכה
רבינו בחיי	מטה אפרים
רמ"א	מכילתא
רמ"ע	מכתבים - אגרות קודש
רמב"ם	מלאכת שמים
רע"א	מנהג ישראל תורה
רעיא מהימנא	מנהג יהודה וירושלים
ש"ך	מצוות היום
שו"ע	מקדש מעט
שו"ע הרב	מקור חיים לבעל החות יאיר

שו"ת אבני נזר	שו"ת שואל ומשיב
שו"ת אגרות משה	שו"ת תשובות והנהגות
שו"ת ארץ צבי	שולחן הטהור
שו"ת בשמים ראש	שולחן מלכים
שו"ת דבר שמואל	שימושא רבא
שו"ת דובב מישרים	של"ה
שו"ת הר צבי	שם משמואל
שו"ת זבחי צדק	שנות חיים
שו"ת יחזה דעת	שעה"צ - מש"ב
שו"ת כוכב מיעקב	שעה"צ - משנה"ס
שו"ת מהרש"ג	שערי אפרים
שו"ת מנחת יצחק	שערי תשובה
שו"ת מעורר ישנים	תוספות
שו"ת משיב דבר	תיקון סופרים
שו"ת משנה שכיר	תיקון תפילין
שו"ת נודע ביהודה	תיקונים
שו"ת קרן לדוד	תפארת שמואל
שו"ת רדב"ז	תפלה למשה
שו"ת רעק"א	תשובה מאהבה
שו"ת שבט הקהתי	תשובת הרמ"ע

עשרה דברים בתפילין הלכה למשה מסיני

שנים מהן בכתיבתן ושמונה בחיפויין (עטיפתן, = בתים)
(לשון ספר החינוך במצוה תכ"א)

ואלו הם השנים בכתיבתן:

- א. שכותבין אותן בדיו. (ראה הערה 10)
- ב. ושיהיו נכתבות על הקלף. (ראה הערה 1)

ואלו הן השמונה שבחיפויין:

- א. שיהיו מרובעות וכן כתפירתן בריבועו ואלכסונו, בריבוע עד שיהיה להם ד' זוויות שוות. (ראה הערות 114, 181)
- ב. ושיהיה בעור של ראש צורת שי"ן מימין ומשמאל. (ראה הערה 130)
- ג. שיכרוך הפרשיות במטלית. (ראה הערה 168)
- ד. שיכרוך אותם בשער של בהמה או חיה טהורה על המטלית, ואח"כ מכניסן בבתיהן של עור. (ראה הערה 174)
- ה. שיהיו תופרין בגדין. (ראה הערה 180)
- ו. שעושין לה מעבורת מעור החפוי שתכנס בה הרצועות עד שתהא עוברת והולכת בתוך תיבה שלה. (ראה הערה 117)
- ז. שיהיו הרצועות שחורות.* (ראה הערה 205)
- ח. שיהיה הקשר שלה ידוע בצורת ד'.** (ראה הערה 209)

* ולגבי שחורות הבתים ראה הערה 147

** ולגבי קשר היו"ד ראה הערה 218

ספרי תורה * תפילין * מזוזות

עפ"י כל הנוסחאות והמנהגים

- ועדות קבלת מיוחדת לאישור הסופרים
- אספקה למוסדות, מפעלים, רשויות ועוד
- מכירה ליחידים
- בדיקה וכולל הגהת מחשב מחבוקר לערב
- תהליך ממוחשבת לחסרות ויתרות במקום
- צוות בדיקה לצורת האותיות
- חסבר ונוכחות בעת הרכבת התפילין, מומלץ - בעיקר לילדי
- בר המצווה
- מחלקת תיקונים לס"ת תפילין ומזוזות
- תזכורת ללקוח על הצורך בבדיקת תפילין ומזוזות לאחר 3.5 שנים
- נמ"ח השאלת תפילין ללקוחות ה"מכון" כאשר מבצעים תיקונים
- ארגון וסדר מופתי - למגיעת החלמות
- אמצעות באיכות ובזמן
- תעודות אחריות לכשרות המוצר

- מחקרים וחוצאה לאור בענייני סת"ם
- מרכז מידע למציאות - אבידות ונגיבות תפילין
- ארכיון פדחים בכל הקשור לענייני סת"ם
- סכריות סת"ם
- הרצאות, הסברה והגברת המודעות לכשרות הסת"ם
- הערכות וייעוץ בס"ת, תפילין ומזוזות

נוסד תשל"ה

פזר